

Kapitola 9. Jednání podnikatelů

Literatura: *Bejček, J., Kotásek, J., Pokorná, J.* Soudně nezákonné „zákonné zastoupení“, aneb Curia locuta, causa finita?. *Obchodněprávní revue*. 2009, roč. 1, č. 2; *Beran, K.* Může být právnická osoba svéprávná? *Právník*, 2018; roč. 158 (č. 8), s. 657-669; *Brim, L.* in *Lavický, P.* et al. *Občanský zákoník. Komentář I (§ 1–654)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022; *Černá, S., Štenglová, I., Pelikánová, I.* a kol. *Právo obchodních korporací*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2021; *Dědič, J.* Úprava konfliktů zájmů v zákoně o obchodních korporacích ve vazbě na nový občanský zákoník, *Právní rozhledy* 15-16/2014, s. 524-532; *Dvořák, B.* K problematice procesního jednání právnických osob. *Právní rozhledy*, 2016; roč. 24 (č. 17), s. 588-590; *Čech, P.* Společné jednání jménem obchodní společnosti. *Právní rádce*. 2008, roč. 16, č. 8; *Čech, P.* Rekodifikace: hlavní změny v právu společností. *Právní rádce*. 2012, č. 5. *Čech, P.* Statutární orgán, zaměstnanec, nebo od každého trochu? *Právní rádce*. 2009, roč. 17, č. 2; *Čech, P.* Zastoupení podnikatele osobami pověřenými při provozování podniku. *Právní rádce*. 2007, roč. 15, č. 10; *Eichlerová, K.* Jaké povinnosti má jednatel nebo člen představenstva, který si bude vědom střetu svého zájmu se zájmem obchodní společnosti? *Rekodifikace & praxe*. 2014, č. 11; *Eichlerová, K.* Zastoupení podnikatele, *Malovský-Wenig, A.* Příručka obchodního práva. Praha : Československý kompas, 1947; *Havel, B.* Konflikt zájmů při správě obchodních korporací (vztah § 437 odst. 2 o. z. a § 54 a násl. z. o. k.), *Právní rozhledy*, 8/2015, s. 272-275; *Havel, B.* Obchodní korporace ve světle proměn. Variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2010; *Havel, B.* Quo vadis obchodní vedení. *Obchodněprávní revue*. 2010, roč. 2, č. 3. s. 70-74; *Heinzel, M., Málek, J.* Jak zhojit neoprávněné samostatné jednání člena orgánu, www.epravo.cz; *Krtoušová Novotná, M.* Následky konfliktu zájmů člena statutárního orgánu právnické osoby jako zástupce a právnické osoby jako zastoupeného. *Právní rozhledy* 2016; roč. 24 (č. 19), s. 649-686; *Josková, L.* Je podle NOZ možná kombinace jednání jednatele (člena představenstva) a prokuristy? *Rekodifikace & praxe*, 2013, č. 4; *Juráš, M.* Zastoupení právnické osoby v civilním právu – aktuální problémy. *Právní rozhledy*. 2014, č. 4; *Lasák, J.* Zastoupení podnikatele. In: *Lavický, P.* et al. *Občanský zákoník: Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. s. 1639-1642; *Lochmannová, L.* Vývoj prokury v tuzemském právním řádu, *PR*, 2018, č. 18, str. 617; *Meeske, H., Hofmann, K.* *Der Prokurist. Seine Rechtsstellung und seine Rechtsbeziehungen*. 3. überarbeitete und ergänzte Auflage. Heidelberg: Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft, 1972; *Otčenášková, J.* Postavení prokuristy. Překročení zástupčího oprávnění, *OR*, 2015, č. 1, str. 14; *Pelikánová, I., Pelikán, R.* Zastoupení podnikatele. In: *Švestka et al.* *Občanský zákoník: komentář*. I. díl, (§ 1 až 487). Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 1003-1010; *Pokorná, J.* in *Bejček, J., Hajn, P., Pokorná J.* a kol. *Obchodní právo. Obecná část. Soutěžní právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2014; *Pokorná, J., Lasák, J., Kotásek, J.* a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2022; *Pokorná, J.* in *Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J.* a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Svazek I (§ 1 až 654), Wolters Kluwer, Praha, 2014, s. 1089; *Pospíšil, M.* Právní úprava názvů podnikatelů stručné porovnání s minulou právní úpravou. *Obchodní právo*, roč. 2014, č. 5, str. 176; *Petrov, J., Výtisk,*

M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017; *Ruban, R.* K právní subjektivitě, povaze a jednání právnických osob. Časopis pro právní vědu, 2013; roč. XXI, č. 3, s. 388-397; *Ruban, R., Houdek, Z.* Následky jednání zástupce, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného, in *Kotásek, J., Špačková, M.* Pocta prof. Josefu Bejčkovi k 70. narozeninám. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2022. s. 343-37; *Schmidt, K.* Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch. Band 1. Erstes Buch. Handelsstand §§ 1-104a. 3. vydání. Mnichov : C.H.Beck, 2010; *Štenglová, I.* Střet zájmů člena statutárního orgánu kapitálové obchodní korporace ve vazbě na principy corporate governance. Bulletin advokacie. 2019, č. 11.

I. Obecná východiska

Pokud je podnikatel fyzická osoba, jedná buď přímo, tj. sám, anebo jedná v zastoupení.

U právnických osob je tomu jinak. Právnické osoby existují jen v právu jako jeho fikce;¹ jde o umělé organizační útvary vytvořené člověkem a sloužící jeho zájmům. Jelikož nemají vlastní svéprávnost, tedy volní a rozumové schopnosti odpovídající osobě fyzické, nemohou samy formulovat svou vůli a projevovat ji přímo tak, jak to činí člověk. Jednají proto vždy v zastoupení.

Zatímco přímé jednání člověka z pohledu obchodního práva obvykle nevyvolává žádné speciální otázky, zajímavější situace vznikají u zastoupení. Bez něho si v podstatě nelze představit výkon žádné podnikatelské činnosti, která jen o málo překračuje rozměry individuálního podnikání fyzické osoby. Zde se zaměříme na tzv. přímé zastoupení (§ 436 an. OZ), tj. případy, kdy zastoupený přebírá účinky právního jednání učiněného jeho jménem a na jeho účet.

Zástupce může buď projeviti vůli jménem zastoupeného (pak jde o tzv. aktivní zastoupení), anebo za něj určitý projev vůle přijímá (pasivní zastoupení). Přitom platí, že jedná-li zástupce v mezích svého zástupčího oprávnění, jedná s bezprostředními účinky pro zastoupeného. Práva a povinnosti ze zastoupení tedy nevznikají zástupci, nýbrž přímo zastoupenému (§ 436 odst. 1 část věty za středníkem OZ).

Některé druhy zastoupení jsou profilově obchodněprávní a mimo podnikatelský stav se s nimi nesetkáme.

I podnikatelé mohou být samozřejmě zastoupeni na základě standardního smluvního ujednání, dle kterého zástupce (zmocněnec) zastupuje podnikatele jako zmocnitele v předem ujednaném rozsahu. Zmocnitel uděluje zástupci **plnou moc**, v níž je formuluje rozsah zástupčího

¹ „Subjekt práva označeny entity neschopné vlastní vůli utvořit či projeviti, musí u nich být pro právo nutně vytvořena fikce, na jejímž základě jiné entity (touto vlastností nadány) vůli entit prvých konstituují či ji projevují za ně, nebo jejich jménem“, srov. RUBAN, R. K právní subjektivitě, povaze a jednání právnických osob. Časopis pro právní vědu, 2013; roč. XXI, č. 3, s. 390.

oprávnění. **Forma plné moci** závisí na charakteru právních jednání, ke kterým má být zástupce autorizován. Písemná forma plné moci se vyžaduje, není-li zmocněnec oprávněn jen k jednomu určitému právnímu jednání. Vyžaduje-li právní jednání zvláštní formu, musí ji splňovat i příslušná plná moc. U překročení zástupčího oprávnění se uplatní rozdílný režim pro smluvní a zákonné zastoupení. U smluvního zastoupení jsou pravidla nastaveny k tíži zastoupeného (ostatně si daného zástupce vybral). **Při překročení zástupčího oprávnění** zmocněncem musí zastoupený oznámit osobě, s níž zmocněnec právně jednal, že s jednáním nesouhlasí. Má tak učinit ve lhůtě „bez zbytečného odkladu poté, co se o právním jednání dověděl“, což lze chápat tak, že má reagoval neprodleně poté, co zjistí exces z rozsahu zmocnění. Pasivita zmocnitele proto vede k uznání daného stavu: zákon s jeho nečinností spojuje nevyvratitelnou domněnku, že překročení schválil. Výjimkou budou případy, kdy se třetí osoba mohla a měla z okolností bez pochybnosti rozpoznat, že zmocněnec své oprávnění zjevně překračuje.

Zmocnění zanikne vykonáním právního jednání, na které bylo omezeno. Zaniká také odvoláním zmocnění zmocnitelem, výpovědí zmocnění zmocněncem, smrtí zmocnitele nebo zmocněnce nebo zánikem právnické osoby (ať již byla zmocnitelem nebo zmocněncem). Smluvně lze přitom sjednat i jiné řešení. **Při smrti zmocnitele nebo výpovědi zmocnění OZ** ukládá zmocněnci vykonat vše, co nesnese odkladu, aby zmocnitel nebo jeho právní nástupce neutrpěli újmu. Po zániku zmocnění je zmocněnec povinen vydat vše, co mu zmocnitel propůjčil nebo co pro zmocnitele získal. Chráněna je i dobrá víra třetích osob: dovolat se nedostatku zmocnění nemůže ten, kdo vlastní vinou vyvolal u třetích osob domněnku, že k právnímu jednání někoho zmocnil.

Z obecných pravidel o zastoupení je dále na místě stručně zmínit možnost **opatrovnictví**. O případech zákonného zastoupení využívaného v podnikatelských vztazích, bude pojednáno dále. Otázka opatrovnictví podnikatele je významná zejména pro osoby fyzické. Vzhledem k tomu, že opatrovnictví člověka směřuje spíše na případy mimo podnikání (soud ustanovuje opatrovníka zejména lidem, které omezil ve svéprávnosti, lidem neznámého pobytu, neznámým účastníkům právních jednání, popř. těm, jimž zdravotní stav působí obtíže při správě jmění nebo hájení práv) lze očekávat, že se opatrovnictví u podnikatelů - fyzických osob - uplatní spíše výjimečně². U právnických osob je situace jednoznačnější: ustanovení § 486 odst. 1 OZ stanoví, že soud jmenuje opatrovníka právnické osobě, která to potřebuje pro správu svých záležitostí nebo pro hájení svých práv.

² Dále dle Pokorná, J. in Bejček, J., Pokorná, J., Hajn, P. a kol. Obchodní právo. Obecná část. Soutěžní právo. 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2014, s. 107.

Obvykle půjde o situaci, kdy právnická osoba sama není schopna projevovat svoji vlastní vůli (např. nemá obsazeny vlastní statutární orgány). Speciální pravidlo obsahuje kontroverzní³ § 165 odst. 2 OZ, který určuje, že **soud jmenuje právnické osobě opatrovníka**, a to i bez návrhu, jsou-li zájmy člena statutárního orgánu v rozporu se zájmy právnické osoby a nemá-li právnická osoba jiného člena orgánu schopného ji zastupovat. Obavy, že opatrovnictví budou způsobem řešení sporů mezi společníky, a bude v praxi zneužíváno, se ovšem v praxi nenaplnily. Mimo uvedený speciální důvod se uplatí obecná úprava opatrovnictví obsažená v § 486 až 488 OZ.

Výše nastíněné způsoby jednání (tj. přímé jednání člověka, zastoupení na smluvní bázi dle § 441an. OZ, opatrovnictví), nepřestávají specificky obchodní témata a výše uvedený přehled je tak pouze orientační s tím, že zájemce o danou problematiku odkazujeme na klasickou civilistickou literaturu a komentáře.

V dalším textu se již v souladu s koncepcí této učebnice zaměříme na ty způsoby jednání, které jsou vyhrazeny pouze podnikatelům, tj. na prokuru, jednání pověřené osoby podle § 430 OZ, jednání vedoucího odštěpného závodu a jednání osob v provozovně. Před tímto výkladem je ale nutno věnovat pozornost statutárním orgánům, které sice nejsou specifikem podnikatelů ve formě právnické osoby (statutární orgán má každá právnická osoba), nicméně podnikatelský status korporace má nezanedbatelný vliv na postavení tohoto orgánu a de facto ovlivňuje i způsob jednání vůči třetím osobám.

II. Jednání právnických osob statutárními orgány

1. Povaha zastoupení statutárním orgánem

Zastoupení právnických osob odráží jejich obecný koncept vymezený v OZ⁴. Právnické osoby jsou charakterizovány jako entity nadané právní osobností, která vzniká a zaniká se vznikem a zánikem právnické osoby. Jsou jim přiznány veškerá práva a povinnosti, které mohou mít osoby fyzické, s výhradou těch, které svědčí ze své povahy opravdu jen člověku⁵. U právnických osob nelze hovořit o

³ Čech, P., Šuk, P. Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní). 1. vyd. Praha: Bova Polygon, 2016, s. 72 – 73.

⁴ Výčet rysů právnických osob a jejich rozbor volně dle Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 92–94.

⁵ Příkladem může být právo na odčinění nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do pověsti právnické osoby. Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 30. 11. 2021, sp. zn. 23 Cdo 327/2021, dospěl k závěru, že **právnická osoba nemá právo na odčinění nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do její pověsti. K odškodnění nemajetkové újmy dojde pouze tehdy, byla-li taková povinnost ujednána nebo stanovil-li tak zákon.** Jako zákonné případy Nejvyšší soud uvádí např. *porušení práva člena spolku, ochranu proti nekalé soutěži, porušením práv podle zákona o obchodních korporacích, atd.*

svéprávnosti, neboť tento znak je relevantní jen pro osoby fyzické. Právní osobnost právnických osob není vázána na předmět činnosti a jejich účel v zásadě neomezuje jejich právní osobnost.

S účinností OZ soukromé právo opustilo rozlišování mezi přímým jednáním právnické osoby (členy statutárního orgánu) a jejím zastoupením; členové statutárního orgánu právnické osoby jsou tedy nadále vždy považováni za její zástupce (§ 164 odst. 1 OZ). Zástupce přitom nevyjadřuje vůli právnické osoby, nýbrž vůli svou vlastní; zastoupenému pak z tohoto právního jednání zástupce vznikají určitá práva a povinnosti.

Právnické osoby se vyznačují určitou vnitřní organizační strukturou, jejíž cílem je mj. schopnost formulovat a projevit vůli právnické osoby skrze osoby fyzické. Hierarchicky nejvýše v zastoupení právnických osob si stojí statutární orgány, a to nejen tím, že jsou povinnými zástupci. **Statutární orgán je univerzálním zástupcem pro jakékoli právní jednání právnické osoby** a může ji zastupovat ve všech záležitostech (§ 164 odst. 1 OZ). Jakkoliv se mu některé další druhy zastoupení blíží (typicky prokura), nedosahují všeobecného rozsahu jednacích pravomocí statutárního orgánu.

Ve speciálních případech nastupuje místo statutárního orgánu jiná osoba, která přebírá jeho jednatelské oprávnění v podstatě úplně. Tato situace se týká především **likvidace**, v níž nabývá působnosti statutárního orgánu **likvidátor** okamžikem svého povolání. Bližší výklad k likvidaci obsahuje kapitola o zrušení a zániku obchodních korporací obsažená v příslušném díle této učebnicové řady⁶. Jak uvidíme níže, bude pro řešení některých otázek významné určit, zda je zastoupení právnické osoby členy jejího statutárního orgánu zastoupením **smluvním, zákonným či zastoupením svého druhu** (*sui generis*), na něž zvláštní úprava smluvního či zákonného zastoupení přímo nedopadá. Tato otázka byla posuzována různě.

Převažovaly spíše názory, že jednání statutárního orgánu je zastoupením zákonným. Pro tento závěr lze argumentovat přímo právní úpravou, konkrétně § 164 OZ, který stanoví, kdo je oprávněn zastupovat jiného a jaký je rozsah jeho zmocnění a neumožňuje přitom s účinky vůči třetím osobám zúžit zástupčí oprávnění. Pro zákonné zastoupení hovoří i jiná skutečnost: pokud by skutečně šlo o smluvní zastoupení, bylo by nezbytné, aby osoba, která zmocňuje další osobu ke svému zastupování, byla sama svéprávná, protože samotné zastoupení vzniká na základě právního jednání⁷. Právnická osoba jako nesvéprávný útvar ovšem nemůže učinit právní jednání, kterým by zmocnila jinou osobu, aby ji zastupovala, což popírá samotnou podstatu smluvního zastoupení. Přestože je vztah mezi členem statutárního orgánu a právnickou osobou vztahem smluvním

⁶ Viz Pokorná, J., Lasák, J., Kotásek, J. a kol. Obchodní společnosti a družstva. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2022, str. 201 an.

⁷ Blíže Juráš, M. Zastoupení právnické osoby v civilním právu – aktuální problémy. Právní rozhledy. 2014, č. 4.

(vzniká na základě souhlasného projevu vůle právnické osoby a dotčeného člena), rozsah zástupčího oprávnění je primárně stanoven zákonem (a až v jeho hranicích zakladatelským právním jednáním).

Z aktuální rozhodovací praxe Nejvyššího soudu⁸ je patrné, že soud statutární orgány nepovažuje ani za zástupce smluvní, ani za zástupce zákonné. S ohledem na specifika postavení člena statutárního orgánu se soud kloní k závěru, že zastoupení členem statutárního orgánu je zastoupením svého druhu (*sui generis*), na něž nedopadá ani úprava smluvního zastoupení (§ 441 až 456 OZ), ani úprava zastoupení zákonného (§ 457 až 488 OZ).

To je v souladu s koncepcí v SRN, kde se zastoupení skrze orgány korporace (organschaftliche Vertretung) obvykle řadí spíše k zákonnému zastoupení⁹ s příslušnými modifikacemi (jednou z okolností, kterou berou soudy při modifikaci pravidel pro smluvní či zákonné zastoupení je fakt, že způsob jednání orgánů je veřejnosti obvykle znám z veřejného rejstříku).

Statutární orgán patří mezi tzv. protokolované zástupce, tj. je veden v obchodním, případně jiném veřejném (nadačním, spolkovém), rejstříku. Bude-li tedy jednat např. člen statutárního orgánu, je jeho jednatelské oprávnění „viditelné“ ze zápisu v rejstříku a nebude proto nutné, aby prokazoval třetí osobě, že je k jednání oprávněn. Podle § 66 ZVŘ jsou zapsané právnické osoby povinny uložit do sbírky listin zakladatelské právní jednání a také rozhodnutí o volbě nebo jmenování, odvolání anebo doklad o jiném ukončení funkce osob, které jsou členem statutárního orgánu, likvidátorem, insolvenčním správcem nebo vedoucím odštěpného závodu nebo které jako zákonem upravený orgán nebo jako jeho členové jsou oprávněny zavazovat právnickou osobu. Sbírkou listin je přitom jako součást veřejného rejstříku veřejně přístupná.

Členem statutárního orgánu může být fyzická i právnická osoba. Je-li členem statutárního orgánu právnická osoba, zmocní fyzickou osobu, aby ji v orgánu zastupovala. Pokud tak neučiní, zastupuje právnickou osobu člen jejího statutárního orgánu.

Právnická osoba tvoří orgány buď o jednom členu (individuální orgán), anebo o více členech (kolektivní orgán)¹⁰. Z tohoto pravidla upravují výjimku § 44 odst. 5 a § 194 odst. 1 ZOK: má-li společnost s ručením omezeným více jednatelů, představuje každý z nich individuální statutární orgán. Společenská smlouva však může určit, že více jednatelů tvoří kolektivní orgán.

⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4593/2017.

⁹ *Müssig, P.* Wirtschaftsprivatrecht: rechtliche Grundlagen wirtschaftlichen Handelns, 2010, 15. vydání. C. F. Müller, 2012, s. 127.

¹⁰ Uvedené plyne z § 164 odst. 2 věta první OZ, podle něhož je-li působnost statutárního orgánu svěřena více osobám, tvoří kolektivní statutární orgán.

2. Rozsah zastoupení

Klíčové otázky u jednání statutárního orgánu za právnickou osobu představují **rozsah zastoupení** a **způsob**, jakým bude statutární orgán jednat.

Při zastoupení právnické osoby statutárním orgánem je rozsah univerzální. Zahrnuje **všechny záležitosti bez zřetele k tomu, zda se spadají pod předmět podnikání, event. činnosti zapisovaný u obchodních korporací do obchodního rejstříku**. Statutární orgán tím nemůže vybočit ze svého jednatelského oprávnění.

Pro obchodní korporace stanoví § 47 ZOK důležité pravidlo, které brání přenosu vnitřních omezení do vnější sféry korporace: omezení jednatelského oprávnění orgánu obchodní korporace společenskou smlouvou nebo jiným ujednáním nebo rozhodnutím orgánu obchodní korporace nejsou vůči třetím osobám účinná, i když byla zveřejněna.

Jde o transpozici nároků tzv. první směrnice¹¹, která pro společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti ve svém článku 10 určuje, že se omezení pravomocí orgánů společnosti, která vyplývají ze stanov nebo z rozhodnutí příslušných orgánů, nelze dovolávat vůči třetím osobám, i když byla zveřejněna. Zákon o obchodních korporacích začlenil toto pravidlo do obecných ustanovení o orgánech obchodních korporací, a tím rozšířil jeho dopady i na osobní společnosti a družstva. Není rozhodné, zda tato omezení jsou součástí obsahu listin ukládaných do sbírky listin, která je součástí obchodního rejstříku.

Zmocnění k právnímu jednání u členů statutárních orgánů proto lze vnitřními rozhodnutími nebo předpisy právnické osoby omezovat jen s účinky pro tuto osobu, nikoliv ale s účinky navenek.

3. Způsob jednání

Jinou otázkou je **způsob jednání**. Pokud člen orgánu podepisuje, má ke svému podpisu a obchodní firmě společnosti uvést také údaj o své funkci. Absence informace o funkci či dokonce údaje o firmě u podpisu ovšem nijak nemaří platnost jednání nebo závaznost podpisu pro právnickou osobu, je-li z kontextu (typicky záhlaví smlouvy apod.) stranám zřejmé, že příslušný reprezentant jednal jako statutární orgán dané obchodní korporace.

¹¹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2009/101/ES ze dne 16. září 2009 o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu čl. 48 druhého pododstavce Smlouvy, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření, Úřední věstník L 258 , 01/10/2009, S. 0011 – 0019.

K zajímavým konstelacím dochází v případech, kdy je statutární orgán kolektivní. Zastupovat právnickou osobu ve všech věcech jsou oprávněni všichni členové statutárního orgánu samostatně. Toto řešení je sice jednoduché a přehledné, ale z řady důvodů nemusí být pro korporaci žádoucí, a to už kvůli rizikům, které soustředění jednacích pravomocí do rukou jedné osoby přináší. Systém jednacích pravomocí musí být dostatečně robustní, aby ustál individuální selhání jednoho člena orgánu.

U kolektivních orgánů je proto velmi často v zakladatelském právním jednání zavedeno „pravidlo více očí“. Způsob jednání (nikoliv rozsah) je v tomto případě konstruován jako povinné **společné jednání dvou či více členů orgánu**, zpravidla předsedy a jednoho dalšího člena¹². U obchodních korporací je způsob jednání součástí zřizovacích dokumentů (společenská smlouva, stanovy) a zapisuje se obligatorně do obchodního rejstříku.

„Pravidlo více očí“ je v praxi poměrně časté. Typický příklad jednání akciové společnosti s „pravidlem více očí“ je tento: „Za společnost jedná navenek předseda představenstva společně s dalším členem představenstva.“

Korporaci pak mohou členové statutárního orgánu osobu zastupovat v zásadě jen tím způsobem, který je zapsán do rejstříku. V minulosti se takové řešení (bez ohledu na své „bezpečnostní“ přínosy) jevílo jako nepraktická komplikace; zavedení elektronického podepisování však zcela mění situaci.

Samostatné jednání tím úplně vyloučeno, ovšem vyžaduje naplnění určitých podmínek. Člen statutárního orgánu je oprávněn jednat za právnickou osobu samostatně, i když zakladatelské právní jednání vyžaduje, aby členové statutárního orgánu jednali společně, k jednání je ovšem dle § 164 odst. 2 poslední věta OZ nutná potřebná plná moc, která nesmí být plnou mocí generální, a zmocnění se může týkat jen **konkrétní záležitosti**. Úprava poskytuje určitou flexibilitu tam, kde je dodržení pravidla více očí nepraktické (jde o jednání v jednorázové věci).

Problematiku rozsahu a možných omezení jednatelského oprávnění je třeba odlišovat od způsobu, jakým členové orgánu projevují vůli. Vysvětleno na příkladu: Pokud by zakladatelské právní jednání nebo rozhodnutí příslušného orgánu právnické osoby, popř. vnitřní předpis právnické osoby, určovaly, že člen statutárního orgánu potřebuje k právnímu jednání např. předběžné schválení valné hromady, dozorčí rady či jiného orgánu, společníků nebo členů, jde o **vnitřní omezení**, které u obchodních korporací není vůči třetím osobám účinné. Pokud ale zakladatelské právní jednání stanoví způsob jednání (určuje, kteří členové

¹² U společnosti s ručením omezeným může být situace zdánlivě komplikovanější. Jak již bylo uvedeno, pokud je více jednatelů, je každý z nich samostatným statutárním orgánem, společenská smlouva však může určit, že více jednatelů tvoří kolektivní orgán. Bez ohledu na to však panuje shoda v tom, že pravidlo „více očí“ lze zavést i u společnosti s ručením omezeným s více jednateli (ať již jejich tedy více nebo fungují jako kolektivní orgán).

statutárního orgánu jsou oprávněni právnickou osobu zastupovat a zda musí jednat vždy společně nebo mohou jednat každý sám), jde o techniku projevu vůle, která se zapisuje do obchodního rejstříku a lze ji vynucovat i vůči třetím stranám. Už starší judikatura Nejvyššího soudu rozsah jednacích pravomoci a způsob jednání striktně odlišovala¹³. Za způsob zastoupení (nikoliv tedy omezení rozsahu zástupčího oprávnění) lze považovat i další **věcně, kvantitativně a personálně** limitované způsoby jednání.

Ve společenské smlouvě u společnosti s ručením omezeným lze např. ujednat, že „každý z jednatelů je oprávněn jednat za společnost samostatně v obchodních případech, jejichž hodnota nepřevyšuje 40.000,- Kč a v obchodních případech, jejichž hodnota převyšuje 40.000,- Kč, jednají oba jednatelé společně“.¹⁴

Způsob jednání lze dále cizelovat, např. tím, že zakladatelské právní jednání rozliší způsoby jednání podle hodnoty předmětu plnění. Příkladem může být pravidlo jednání, podle něhož do hodnoty 1 mil. Kč jedná každý z členů představenstva samostatně, do 5 mil. nejméně dva a od této hranice všichni tři.¹⁵

Stejně tak lze akceptovat i limity věcné povahy: např. u podpisu směnek či zatěžování či zcizování nemovitostí mohou stanovy akciové společnosti vyžadovat společné jednání všech členů kolektivního orgánu. Tento způsob jednání statutárního orgánu lze podle našeho názoru zapsat do rejstříku. Připomeňme navíc, že lze zvolit i personálně podmíněné způsoby jednání: např. vyžadovat jednání předsedy orgánu s dalším členem.

Jaké budou následky nedodržení zapsaného způsobu jednání? Dřívější judikatura Nejvyššího soudu vycházela z toho, že způsob jednání statutárního orgánu odlišný od způsobu zapsaného nelze považovat za projev vůle společnosti.¹⁶ Tato judikatura je ovšem překonaná novou úpravou a také judikaturně¹⁷.

¹³ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2022, sp. zn. 29 Odo 198/2002, kde soud v kontextu právní úpravy v ObchZ konstatuje, že pokud společenská smlouva určuje, že jménem společnosti jedná více jednatelů společně, nejde o omezení jednatelského oprávnění ve smyslu ustanovení § 133 odst. 2 ObchZ, ale o určení způsobu jednání jménem společnosti podle ustanovení § 133 odst. 1 ObchZ.

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp.zn. 29 Cdo 301/2010.

¹⁵ Srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 01. 2009, sp. zn. 7 Cmo 568/2008.

¹⁶ Podle judikatury Nejvyššího soudu „případy, kdy společenská smlouva či stanovy určují, že jménem společnosti jedná více jednatelů společně, nelze považovat za omezení jednatelského oprávnění ve smyslu ustanovení § 133 odst. 2 ObchZ, neboť v tomto případě jde o určení způsobu jednání jménem společnosti podle ustanovení § 133 odst. 1 ObchZ [...] Jestliže tedy [jednatel] učinil projev vůle směřující k uzavření smlouvy sám, nelze takový projev vůle považovat za projev vůle společnosti, neboť nebyl učiněn způsobem, kterým jedná statutární orgán společnosti“. Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 28 Cdo 2739/2012.

¹⁷ Srov. zejména rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4593/2017, z něhož následující pasáž vychází.

4. Porušení principu „více očí“ a ratihabice jednání

Členy statutárního orgánu právnické osoby považujeme za její zástupce, proto se aplikují (v rozsahu, v němž zvláštní úprava orgánů právnických osob neurčuje něco jiného) všeobecná ustanovení upravující zastoupení.

Již bylo uvedeno výše, vztah mezi členem statutárního orgánu a právnickou osobou, o jejíž orgán jde, je sice vztahem smluvním (vzniká na základě souhlasného projevu vůle právnické osoby a dotčeného člena), rozsah zástupčího oprávnění je však primárně upraven zákonem a v jeho mezích zakladatelským právním jednáním. Zastoupení členem statutárního orgánu je dovolacím soudem považováno za **zastoupení svého druhu** (*sui generis*). Pokud zakladatelské právní jednání určuje, aby za právnickou osobu jednali členové statutárního orgánu společně (tzv. „pravidlo více očí“), a nikoliv pouze jeden člen statutárního orgánu, překračuje samostatně jednající člen své zástupčí oprávnění. Nemůže zastupovat samostatně (nebyl-li k tomu v souladu s § 164 odst. 2 in fine OZ zmocněn).

Podobná situace se vyjeví u personálních limitů způsobu jednání. Určí-li zakladatelské právní jednání, že právnickou osobu může zastupovat pouze určitý člen statutárního orgánu (např. jeho předseda), ostatní členové statutárního orgánu tak činit (zásadně) nemohou. Jedná-li přesto některý z nich, jedná jako osoba, která k tomu (samostatně) není oprávněna.

V těchto situacích však právnická osoba jednání může dodatečně schválit – tento proces se označuje jako **ratihabice**. Pravidla pro dodatečné schválení se přitom budou řídit ustanovením § 440 o. z., nikoliv úpravou smluvního zastoupení, tj. ustanovením § 446 OZ¹⁸ (kde bude pasivita společnosti znamenat schválení jednání zástupce, který překročil své zástupčí oprávnění).

Ratihabice vyžaduje aktivitu. Je projevem vůle zastoupeného být vázán jednáním učiněným neoprávněným zástupcem (osobou, jež jednala bez zástupčího oprávnění, popř. jež své zástupčí oprávnění překročila).

V ideálním případě jednání dodatečně schválí statutární orgán (takové rozhodnutí obvykle spadá pod obchodní vedení korporace). Nejvyšší soud však rozumně připouští dodatečné schválení právního jednání rozhodnout i ze strany dalších osob, navíc netrvá na formě¹⁹. Projevit vůli být vázán jednáním učiněným neoprávněným zástupcem může tedy za právnickou osobu zásadně každý, kdo by byl oprávněn tuto právnickou osobu zastoupit při dotčeném (schvalovaném) právním jednání (příklad: smlouvu s hodnotou několika desítek tisíc korun

¹⁸ Výjimkou bude situace, kdy člen statutárního orgánu jednal jako zmocněnec v souladu s § 164 odst. 2 in fine o. z. a překročí plnou moc, pak se aplikuje § 446 OZ.

¹⁹ Nepřekvapí, že se k tomuto liberálnímu přístupu staví advokátní praxe spíše opatrně a raději doporučuje při ratihabici dodržet formu původního schvalovaného jednání, srov. např. *Heinzel, M., Málek, J.* Jak zhojit neoprávněné samostatné jednání člena orgánu, dostupný na <https://www.epravo.cz/top/clanky/jak-zhojit-neopravnene-samostatne-jednani-clena-statutarniho-organu-110319.html>.

podepíše pouze jeden člen orgánu, ačkoliv společnost zavedla princip více očí; smlouvu pak může dodatečně schválit i ředitel společnosti, neboť to souvisí s činností, kterou byl pověřen, případně prokurista, vedoucího odštěpného závodu). Vždy platí, že tito zástupci mohli právníckou osobu zastoupit již při schvalovaném právním jednání.

Podle § 440 OZ musí dojít k dodatečnému schválení bez zbytečného odkladu²⁰. Počátek této lhůty připadá na okamžik, kdy se o právním jednání, jakož i o tom, že jej za obchodní společnost učinil pouze jeden člen jejího statutárního orgánu, obchodní společnost dozví. Informace o vybočení z protokolovanému způsobu jednání musí tedy dojít buď k některému z členů statutárního orgánu (odlišného od člena, který neoprávněně samostatně jednal), popř. k jiné osobě, jejíž vědomost o této skutečnosti lze přičítat obchodní společnosti²¹.

5. Jednání ve střetu zájmů

Speciální právní úpravu najdeme pro jednání členů statutárního orgánu obchodní korporace ve střetu zájmů. Podle § 54 ZOK dozví-li se člen voleného orgánu obchodní korporace, že může při výkonu jeho funkce dojít ke střetu jeho zájmu se zájmem obchodní korporace, stíhají jej informační povinnosti vůči společnosti. Příslušný orgán společnost může na určenou dobu pozastavit členu volného orgánu výkon jeho funkce. Totéž obdobně platí v případech, kdy má být uzavřena smlouva mezi ním a společností (§ 56 ZOK), kde příslušný orgán může zakázat uzavření smlouvy.

V dalším se zaměříme jen na jednání ve střetu zájmů, přičemž závěry zde formulované lze vztáhnout i na jiné zástupce než na členy statutárního orgánu, tj. na veškeré situace, kdy dochází k zájmovým kolizím mezi zástupcem a zastoupeným (§ 437 OZ).

Pokud člen statutárního (či jiného voleného orgánu) postupuje v souladu s § 54 a násl. ZOK, tj. notifikuje korporaci hrozící zájmový konflikt, nebrání tento konflikt zájmů zastoupení. Samozřejmě stále platí, že člen má jednat s nezbytnou loajalitou a preferovat zájmy obchodní korporace před svými zájmy.

Pokud ovšem člen orgánu střet zájmů utají a za korporaci jedná, bude třeba najít řešení v obecné úpravě střetu zájmů zástupce a zastoupeného, tj. v § 437 OZ.

Dle cit. ustanovení **zastoupit jiného nemůže ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného**, ledaže při **smluvním zastoupení** zastoupený o takovém rozporu věděl nebo musel vědět. Jednal-li zástupce, jehož zájem je v rozporu se zájmem zastoupeného, s třetí osobou a věděla-li tato osoba o této okolnosti nebo

²⁰ K tomu např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 32 Cdo 2484/2012, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2015, sp. zn. 29 Cdo 2970/2013.

²¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2017, sp. zn. 29 Cdo 4554/2015, uveřejněný pod číslem 9/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

musela-li o ní vědět, může se toho zastoupený dovolat.

Důsledky porušení § 437 OZ dlouho nebyly jasné. Diskutovala se otázka, zda porušení pravidel vede k neplatnosti (či dokonce nicotnosti) jednání a zda zavazuje zastoupeného vždy, pokud třetí osoba (s níž zástupce jednal) byla v dobré víře.

Z judikatury Nejvyššího soudu²² plynou následující závěry: Jedná-li zástupce, jehož zájmy jsou ve střetu se zájmy zastoupeného, je tímto jednáním zastoupený vázán vždy, byla-li třetí osoba (s níž zástupce jednal) **v dobré víře**, že zástupci svědčí zástupčí oprávnění (že mezi zájmy zástupce a zájmy zastoupeného není rozpor, popř. že existující rozpor neomezuje zástupčí oprávnění zástupce).

Není-li třetí osoba v dobré víře, není zastoupený jednáním zástupce vázán; může je však v souladu s § 440 OZ dodatečně schválit. Nedovolený střet zájmů má za následek nedostatek zástupčího oprávnění zástupce. Dovolací soud vyřešil i otázku, jak se zastoupený této vady vůči nedobrověrné třetí straně „dovolá“ ve smyslu § 437 odst. 2 věty první OZ. Podle soudu postačí i to, že zastoupený právní jednání bez zbytečného odkladu dodatečně neschválí²³. Nejvyšší soud jde tímto závěrem proti jazykovému výkladu § 437 odst. 2 věty první OZ, z jehož znění by vyplývalo, že zastoupený musí být aktivní („dovolat“).

Naopak aktivita je v souladu s úpravou § 440 odst. 1 věta první OZ vyžadována pro **dodatečné schválení** právního jednání neoprávněného zástupce. Ke schválení musí dojít ve lhůtě bez zbytečného odkladu běžící od okamžiku, kdy se zastoupený dozví o tom, že zástupce jednající v nedovoleném střetu zájmů za něj učinil určité právní jednání. Vědomost zástupce ve střetu zájmů se zastoupenému samozřejmě nepřičítá.

III.

Způsoby jednání společné protokolovaným podnikatelům

1. Prokura

1.1. Charakteristika prokury a její funkce

²² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2022, sp. zn. 31 Cdo 1640/2022.

²³ Podrobněji k tomu *Ruban, R., Houdek, Z.* Následky jednání zástupce, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. In *Kotásek, J., Špačková, M.* Pocta prof. Josefu Bejčkovi k 70. narozeninám. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2022. s. 343-37.

Prokura (§ 450 – 456 OZ²⁴) představuje tradiční institut obchodního práva²⁵. Najdeme ji ve všech příbuzných právních řádech²⁶. Její základy vytýčil rakouský německý ADHGB (1861), resp. Všeobecný obchodní zákoník²⁷. Kořeny prokury jsou však ještě starší²⁸.

Prokura je zvláštní druh podnikatelské plné moci. Švamberg ji právem označil za „nejzrůsáhlejší dobrovolnou obchodní plnou moc“²⁹. Ten, kdo byl zmocněn prokurou, tedy prokurista, byl tradičně chápán jako „alter ego vlastníka“, který jedná jako přímý zástupce a jeho jednání se tedy za splnění zákonných podmínek přičítají zastoupenému podnikateli. Od jiných zástupců, kteří také jednají jménem podnikatele a na jeho účet, např. na základě běžné plné moci, se prokura odlišuje šíří svého zmocnění a také jeho typizací: k dispozici jsou pouze tři varianty prokury.

Není na místě pojímat prokuru jako určité funkční místo ve vnitřní organizaci závodu, který podnikatel provozuje, a prokuristu jako osobu působící v této funkci. Primární funkcí prokury je založit stabilní a dlouhodobější zastoupení podnikatele zapsaného v obchodním rejstříku. K tomu také směřuje právní úprava. Vnitřní poměry prokury, tj. vztah prokuristy k podnikateli, zákon řeší pouze u vybraných otázek (standard péče) a vůči třetím stranám jsou tyto okolnosti v zásadě bez významu.

Pověření k zastupování a vnitřní vztah prokuristy k podnikateli jsou od sebe odděleny. Vnitřní vztah může být teoreticky založen na smlouvě jakéhokoli druhu³⁰. Prokura je standardně udělována zaměstnancům³¹.

²⁴ Nejvyšší soud nepovažuje úpravu prokury za řešení statusové otázky (srov. NS 29 Cdo 387/2016). Příslušné kolizní normy pro prokuru najdeme v zákoně o mezinárodním právu soukromém (§ 45 ZMPS).

²⁵ Ke genezi prokury viz *Lochmannová, L.* Vývoj prokury v tuzemském právním řádu, PR, 2018, č. 18, str. 617.

²⁶ V SRN viz § 48 a násl. HGB, v Rakousku § 48 Unternehmensgesetzbuch, slovenskou úpravu najdeme v § 14 sObchZ.

²⁷ Všeobecný obchodní zákoník rakouský upravoval prokuru v čl. 41 – 56. Prokura dokonce přežila i během socialismu: znal ji socialistický občanský zákoník z roku 1950 (§ 73 – 91), po roce 1964 ji řešil „alespoň“ zákoník mezinárodního obchodu ze stejného roku (srov. § 66- 70). Po roce 1990 byla prokura krátce součástí Hospodářského zákoníku (§ 24l a 24m HZ), nakonec na delší zakotvila v Obchodním zákoníku (§ 14).

²⁸ Prokura historicky navazuje na institut tzv. institora (faktora), který jednal jménem podnikatele původně v nepřímém zastoupení.

²⁹ *Švamberg, G.* Rukověť obchodního práva. Praha : Palásek a Kraus, 1946, s. 138.

³⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2713/2009.

³¹ K diskusi o této otázce viz *Otčenášková, J.* Postavení prokuristy. Překročení zástupčího orávnění, Obchodněprávní revue, 2015, č. 1, str. 14.

Občanský zákoník stanoví, ke kterým transakcím je prokurista oprávněn. Nedává přitom příliš prostoru pro individuální řešení s účinky vůči třetím osobám. Prokura je sevřeným, **striktně typizovaným** zastoupením, kompetence prokuristy jsou jasně vymezeny v zákoně.

Podnikatel s prokuristou mohou s účinky navenek volit pouze mezi třemi **modely: základní (jednoduchou), rozšířenou a filiální (pobočkovou) prokurou**, viz k tomu v podrobnostech podkapitulu 1.5. Z pohledu třetích osob jde o bezpečné, přehledné a transparentní řešení, které brání větší individualizaci ve vztahu k veřejnosti a obchodní partnery nenutí k podrobnému zkoumání uděleného zmocnění jako např. u plné moci.

Ani relativně rigidní rámec a omezený výběr ovšem nečiní z prokury zákonné zastoupení. Ze své podstaty jde naopak o ukázkové smluvní zastoupení. Základem prokury je smlouva uzavřená mezi podnikatelem a jeho prokuristou a na tom nic nemění ani omezení rozsahu zmocnění (vazba na závod), ani typizace prokury modely, které jsou stranám k dispozici. Otázky, které nelze řešit podle ustanovení o prokuře, se tak budou posuzovat podle obecné úpravy smluvního zastoupení.

Klíčový rozdíl mezi zmocněním na základě plné moci a prokurou spočívá v tom, že prokurista jedná pouze ve věcech obchodního závodu, případně jeho části. Prokura je oproti plné moci zásadně transparentní, neboť prokurista se (s deklaratorními účinky) zapisuje do obchodního rejstříku³². Prokurista je tak spolu se statutárním orgánem a vedoucím odštěpného závodu tzv. protokolovaným zástupcem.

Publicita obchodního rejstříku snižuje riziko neoprávněného jednání, které by podnikatele nevázalo; naopak chrání podnikatele před excesy prokuristy. Je také rozhodná pro posuzování dobré víry třetích osob, které se o osobě prokuristy a rozsahu jednatelské působnosti prokuristy mohou dovědět z rejstříku, resp. ze zákonné úpravy.

1.2. Rozhodnutí o udělení prokury

U podnikatele – fyzické osoby je ustanovení prokuristy v rukou daného podnikatele, který je zapsán v obchodním rejstříku. Prokuru uděluje osobně.

U obchodních korporací je situace méně přehledná. Prokura může být udělena okamžitě po založení společnosti, tj. ještě před jejím vznikem (zápisem do rejstříku). Prokura tak může být zapsána již v rámci prvozápisu korporace a samozřejmě kdykoliv poté.

³² Srov. § 25 odst. 1 písm. i) zákona o veřejných rejstřících.

Rozhodnutí o udělení prokury se liší podle typu korporace. U **veřejné osobní společnosti** (§ 105 ZOK) a **komanditní společnosti** (v návaznosti na § 119 ZOK) přísluší rozhodnutí všem společníkům. Samotné právní jednání udělení prokury potom vykoná příslušný statutární orgán.

Situace u **společnosti s ručením omezeným** je komplikovanější. Dle § 190 odst. 2 písm. e) ZOK schvaluje udělení prokury valná hromada. Z toho část nauky dovozuje, že prokuru uděluje již valná hromada. Většinové stanovisko ale vychází z toho, že valná hromada sice má v rukou samotného rozhodnutí udělit prokuru, nicméně technicky toto rozhodnutí samozřejmě provádí jednatel. Další otázky vznikají u času schválení prokury valnou hromadou. Valná hromada může schválit návrh prokuristy a konkrétní rozsah prokury buď před jejím udělením, anebo až poté, nicméně vždy před zápisem do obchodního rejstříku. Vzhledem k dispozitivnosti pravidla může společenská smlouva zavést i jiné flexibilnější řešení, např. svěřit rozhodnutí o udělení prokury jednatelem, aniž by bylo nutné schválení valné hromady³³.

Vzhledem k absenci výslovného pravidla u **akciové společnosti**, dovozujeme, že tato pravomoc náleží představenstvu v rámci zbytkové působnosti (dle § 163 OZ statutárnímu orgánu náleží veškerá působnost, kterou zakladatelské právní jednání, zákon nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci nesvěří jinému orgánu právnické osoby). Podobně jako u společnosti s ručením ovšem mohou stanovy zvolit řešení jiné, schvalování osoby prokuristy a rozsahu prokury mohou svěřit valné hromadě, případně i jinému (fakultativnímu) orgánu společnosti. U **společností s monistickou strukturou** o osobě prokuristy a rozsahu prokury rozhoduje správní rada. Jiné řešení opět mohou upravit stanovy.

Rozhodování o prokuře, osobě prokuristy i udělování prokury u **družstva** přísluší představenstvu, stanovy družstva opět mohou nastavit jiný režim a schvalování prokury svěřit např. členské schůzi [§ 656 písm. t) ZOK].

Zákon vylučuje substituci, tj. možnost, že by prokurista **udělil prokuru další osobě**. K udělování prokury je oprávněn pouze podnikatel a jednou udělená prokura je dále nepřenosná. Toto omezení plyne již z povahy zmocnění prokuristy, neboť nejde o otázku provozu závodu, nýbrž o zásadní rozhodnutí o reprezentaci, které náleží principálovi.

1.3. Zřízení prokury

Udělit prokuru může pouze podnikatel zapsaný do obchodního rejstříku. I aktuální úprava si tedy ponechává rozlišení mezi "plnoprávními" (protokolovanými,

³³ Zejména u společnosti s ručením omezeným bude zajímavá otázka, zda v případě, že jde o společnost s jediným společníkem, může jediný společník udělit prokuru sám sobě. Platí zde jediný limit: jedna a táž osoba nemůže být současně jednatelem a prokuristou. Pokud tedy funkci jednatele převezme jiná osoba, nic nebrání tomu, aby jediný společník byl prokuristou „své“ společnosti. Praktické to ovšem není.

registrovanými) obchodníky a obchodníky evidovanými mimo obchodní rejstřík. Podnikatelé nezapsaní do obchodního rejstříku nemohou ustavit prokuristy.

Prokura se povinně **zapisuje do obchodního rejstříku** [§ 25 odst. 1 písm. i) VeřRej]. Obsahem zápisu je jméno a adresa místa bydliště či pobytu prokuristy, způsob jeho jednání, popř. i skutečnost, že se prokura vztahuje jen na určitou pobočku nebo závod.

Základem právního vztahu mezi podnikatelem a prokuristou je smlouva, ve které si strany sjednávají, že prokurista bude zastupovat podnikatele v pozici prokuristy. Podnikatel současně udělí speciální plnou moc opravňující zmocněnce jednat v pozici prokuristy. Podle § 450 odst. 2 OZ „při udělení prokury musí být výslovně uvedeno, že jde o prokuru. Ideální je tedy danou plnou moc označit jako prokuru a zástupce titulovat jako „prokurista“. Slovo "prokura" či „prokurista“ nepředstavují kouzelná slova, která by snad musela být v prokuře vždy uvedena. Obstojí i jiné způsoby explicitního určení prokury, např. uvedením způsobu jednání, z něhož bude zřejmá povaha zastoupení (např. tím, že uloží zástupci podepisování s dovětkem „per prokura“).

Oproti plné moci nemusí podnikatel nutně uvádět rozsah zastoupení, prokura je typizována v OZ a pokud není zvoleno jiné řešení, vycházíme z toho, že byla udělena v základním modelu tzv. jednoduché prokury. Pokud ale podnikatel usiluje o rozšíření prokury i na zcizování nebo zatěžování nemovitých věcí, případně ji chce limitovat pro určitou část závodu, musí být tyto modifikace v prokuře uvedeny, jinak půjde o základní prokuru (blíže kapitola 1.5).

V nauce nepanuje jednota o formě udělení prokury. Z OZ neplyne explicitní požadavek na písemnou formu, ovšem z obecné úpravy udělení plné moci (§ 441 OZ) lze dovodit, že plná moc musí být udělena písemně, pokud se netýká jen určitého právního jednání. Podstata prokury je v kontinuálním výkonu zastoupení, prokura je tak z povahy plnou mocí pro všechna jednání, k nimž dochází při provozu obchodního závodu podnikatele. Závěr o povinné písemné formě prokury není ovšem v nauce zastáván jednotně.

Listina o udělení prokury má význam zejména v období před zápisem prokury do obchodního rejstříku. Vzhledem k tomu, že zápis má deklaratorní účinky, může prokurista teoreticky jednat se třetími osobami okamžitě po zřízení prokury a nemusí tedy čekat na "svůj" zápis. Právě v tomto stadiu se bude vůči třetím osobám prokazovat listinou prokurou. Po zápisu rejstříku již budou třetí osoby vycházet ze zapsaných údajů a není potřeba žádné jiné legitimace.

Pokud prokuru udělí podnikatel **nezapsaný do obchodního rejstříku**, hovoříme o tzv. kvaziprokuře. Standardní řešení této kuriozní situace se opírá o § 444 odst. 1 OZ: "prokuru" neprotokolovaného podnikatele můžeme na základě konverze považovat za plnou moc k právnímu jednání, ovšem jen do té míry, pokud mohla

být třetí osoba v dobré víře, že zmocnění bylo uděleno³⁴. Taková plná moc se sice obsahově blíží prokuře, netýká se ovšem jednání, ke kterým se vyžaduje zvláštní plná moc. Podle § 450 odst. 1 OZ udělením prokury totiž zmocňuje podnikatel prokuristu k právním jednáním, ke kterým dochází při provozu obchodního závodu (popřípadě pobočky), a to i k těm, pro která se jinak vyžaduje zvláštní plná moc. Z této výhody kvaziprokura logicky těžit nemůže.

Na prokuristu dopadá právní **úprava střetu zájmů obsažená v ZOK**. Prokuristovi z ní plyne několik notifikačních povinností. Předně je prokurista povinen informovat o střetu svého zájmu se zájmem obchodní korporace ten orgán korporace, který jej jmenoval. Tento orgán je pak oprávněn na limitovanou dobu prokuristovi pozastavit výkon jeho činnosti. Další notifikační povinnost stíhá prokuristu, který zamýšlí uzavřít s korporací smlouvu. V oznámení příslušnému orgánu prokurista uvede, za jakých podmínek má být smlouva uzavřena. Stejná notifikační povinnost se týká smluv mezi korporací a osobou blízkou prokuristovi, v případě, že korporace má převzít zajištění nebo utvrzení pohledávek, jež mají třetí osoby proti prokuristovi nebo osobám jemu blízkým, nebo se stát spoludlužníkem vedle prokuristy. Více o střetu zájmů zástupce a zastoupeného najde čtenář v pasážích věnovaných jednání statutárními orgány.

1.4. Prokurista

Prokuristou může být **pouze fyzická osoba**. Udělit prokuru osobě právnické naše úprava výslovně zakazuje. Zákaz je tradičně zdůvodňován nepřenositelností prokury, kterou upravuje § 451 OZ. Dle citovaného ustanovení prokurista není oprávněn přenést prokuru na někoho jiného ani udělit další prokuru; k opačným ujednáním se nepřihlíží (jde tedy o zdánlivé právní jednání).

Připustit právnickou osobu jako prokuristu by s tímto principem nebylo v souladu, v rámci právnické osoby by totiž nutně muselo dojít k nějaké formě přenosu zmocnění³⁵. Určení konkrétní jednající osoby v pozici prokuristy by již neměl v rukou podnikatel, nýbrž právě pověřená právnická osoba. Prokurista má přitom jednat jako zástupce designovaný „zevnitř“ obchodního závodu, nikoliv jako zástupce vybraný externisty.

Nositelem prokury může být pouze svéprávný člověk. Udělení prokury právnické osobě povede k absolutní neplatnosti prokury³⁶. Pokud bychom se snad s touto kuriozitou setkali v praxi, je řešení poměrně jednoduché: ten, kdo by jednal s tímto nezapsaným „prokuristou“, nebude v dobré víře (ustavení právnické

³⁴ Pokorná, J. in Bejček, J., Pokorná, J., Hajn, P. a kol. Obchodní právo. Obecná část. Soutěžní právo. 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2014, s. 97.

³⁵ Krebs, P. in Schmidt, K. a kol. Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch. Band 1. Erstes Buch. Handelsstand §§ 1-104a. 3. vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2010, str. 780.

³⁶ Jinak Havel, který dovozuje relativní neplatnost (srov. Havel, B. in Melzer, F., Tégl, P. Komentář k občanskému zákoníku, Leges, 2014, s. 123).

osoby jako prokuristy je v rozporu se zákonem) a zápisu právnické osoby jako prokuristy rejstříkový soud nevyhoví.

S funkcí prokuristy není podle převažujících názorů slučitelná funkce člena statutárního orgánu právnické osoby nebo člena dozorčího orgánu.

1.5. Rozsah prokury

Podle OZ se prokura vztahuje na „všechna právní jednání, ke kterým dochází při provozu obchodního závodu“. Citované ustanovení je však třeba číst v kontextu navazujících ustanovení o prokuře. Teprve z nich je zřejmé, kde jsou hranice zástupčího oprávnění prokuristy a jak jsou omezeny možnosti individuálního nastavení.

Z úpravy plyne, že podnikateli se v zásadě nabízí tři paušální modely: **základní (jednoduchá, prostá), rozšířená a pobočková (filiální) prokura**.

Již **základní prokura** dává prokuristovi široké oprávnění na veškerá jednání, ke kterými dochází při provozu závodu (i ta, která nejsou běžná). Úprava neobsahuje příklady situací, které obvykle spadají do okruhu jednání, k nimž "dochází při provozu obchodního závodu". Patří sem rutinní denní agenda obchodního závodu, ale také jednání, která jdou nad jeho rámec (uzavírání úvěrových či jiných dlouhodobých smluv) a bez pochybností také uzavírání pracovních smluv, jejich změn a skončení pracovních poměrů.

Prokura se tím blíží jednatelskému oprávnění statutárních orgánů, přesto si udržuje odlišnost, která je dána vyžadovanou vazbou na provoz obchodního závodu. **Prokurista tedy nemůže jednat v záležitostech, které překračují hranice agendy obchodního závodu.** Nemůže činit zásadní podnikatelská rozhodnutí např. o prodeji závodu či jeho pachtu, změny předmětu podnikání, a rovněž není oprávněn uzavírat kolektivní smlouvy, či dokonce řešit záležitosti o statusové, kterou jsou standardně v pravomoci nejvyššího orgánu (svolání valné hromady, zrušení korporace, změna sídla apod.).

Prokurista je oprávněn **zastupovat podnikatele i u soudu v občanském soudním řízení**, za podmínky, že může jednat samostatně [§ 21 odst. 1 písm. d) OSŘ].

Co se týče pravomocí k odvádění povinných plateb státu je ovšem u prokuristy judikatura poměrně restriktivní a považuje za věc „majitele“³⁷. Např. Nejvyšší správní soud neorganicky rozlišuje oprávnění prokuristy optikou soukromého

³⁷ Starší judikatura do provozu závodu bez dalšího nezařadila např. úkony, které souvisí s povinným odvody zaměstnavatele (pojistné na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti). Srov. rozsudek Nejvyššího soudu 11 Tdo 972/2003 ze dne 17. 2. 2004.

a veřejného práva a vychází z toho, že „... v oblasti veřejného práva je nutné na osobu prokuristy nahlížet jiným úhlem pohledu. Prokurista je osobou, jež má za úkol zabezpečit provoz podniku, není ovšem osobou oprávněnou či povinnou plnit závazky a povinnosti, jež pro společnost vyplývají z norem veřejného práva.“³⁸ Speciální úprava se ovšem uplatní pro zastoupení podnikatele před správcem daně, kde jednání prokuristy aprobuje § 24 odst. 3 DŘ za podmínky, že je prokurista oprávněn jednat individuálně.

Dle § 450 odst. 1 OZ součástí tzv. základní prokury není oprávnění jménem podnikatele zcizovat nebo zatěžovat nemovitosti. Podnikatel však může jednatelské oprávnění rozšířit i na tato jednání. Pak jde o druhý z možných modelů prokury - prokura **rozšířená**. Tato extenze se zapisuje do obchodního rejstříku.

Třetí možností limitace je prokura **filiální (vedlejší, pobočková)**. Udělit ji mohou pouze ti podnikatelé, kteří mají více poboček nebo více obchodních závodů. Prokuru mohou **omezit jen na některou z poboček** nebo na některý závod. V prokuře je nutno explicitně identifikovat pobočku nebo závod, na který má zmocnění mířit. Zástupčí oprávnění prokuristy je tím omezeno výhradně na provozní agendu této pobočky nebo závodu. Stejně jako u rozšířené prokury je nutný zápis zvoleného modelu do obchodního rejstříku: zapisuje se údaj o tom, že se prokura vztahuje jen na určitou pobočku nebo závod a v zápise musí být uvedena identifikace této pobočky nebo závodu.

U každého ze zvolených modelů může prokurista **překročit rámec své jednatelské působnosti**. V praxi může jít o několik situací: Prokurista u základní prokury například vybočí z jednání, které mají souvislost s provozem závodu (např. podstoupí právní jednání v rámci vnitřních procesů korporace, které ale náleží pouze statutárnímu orgánu – např. svolává valnou hromadu). Nebo zcizí či zatíží nemovitost, ačkoliv nedisponuje rozšířenou prokurou, která by jej k tomu opravňovala. Případně jedná mimo rámec pobočky, pro kterou byla udělena filiální prokura.

Vzhledem k absenci výslovného řešení, je na tyto situace potřeba aplikovat obecnou úpravu smluvního zastoupení, konkrétně § 446 in fine OZ. Podnikatel tedy nemusí vůči třetí osobě vyjadřovat nesouhlas s jednáním, kterým prokurista překročil rozsah prokury (neuplatní se domněnka schválení). Z rejstříkového zápisu, resp. ze zákona mohl totiž kdokoliv bez pochybností zjistit, že prokurista není k danému jednání zmocněn a překračuje rozsah prokury, která mu byla udělena³⁹.

³⁸ Srov. rozsudek NSS z 24. 6. 2010, sp. zn. 1 Afs 32/2010.

³⁹ Obdobně Pokorná, J. in Bejček, J., Pokorná, J., Hajn, P. a kol. Obchodní právo. Obecná část. Soutěžní právo. 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2014, s. 98-99.

Tento závěr opět není bez rozporů. Nejvyšší soud za účinnosti ObčZ 1964 u překročení zástupčího oprávnění zřízením zástavního práva k nemovitosti (šlo přitom o základní prokuru) bez podrobnější argumentace dovedl domněnku schválení⁴⁰. Pro ochranu dobré víry třetích osob zde ovšem chyběl objektivní základ: skutečnost, že prokurista neměl oprávnění zatížit nemovitost byla patrná z rejstříku, resp. ze zákona.

1.6. Vnější a vnitřní omezení prokury

Prokura je typizovaným obchodním zmocněním, které pokrývá širší škálu právních jednání. Omezit ho s vnějšími účinky lze jen „technicky“ a s využitím rejstříkové publicity: např. kvalifikovaným způsobem jednání u kolektivní prokury, omezením prokury na určitou pobočku nebo pozastavením výkonu prokury, pokud jde o limity zapsané do obchodního rejstříku⁴¹. Vůči třetím osobám je ale prokura v zásadě **neomezitelná**. Prokuru nelze limitovat např. na určitý okruh věcí (např. pro určitý druh transakcí). Stejně tak jsou nepřipustné výhrady časové či lokální, anebo omezení v rámci rozhodovacích procesů korporace. S účinky navenek tak nelze vázat jednání prokuristy na souhlas nějakého orgánu či společníků a totéž platí pro omezení zástupčího oprávnění pro určité území či určité období. Pokud by podnikatel ohraničil udělenou prokuru, jde o navenek neúčinné opatření; takové omezení nesmí být zapsáno do obchodního rejstříku.

Omezení tohoto typu mohou mít význam pouze ve vztahu mezi prokuristou a zastoupeným podnikatelem. V zásadě tak mají pouze **vnitřní povahu**. Porušení ujednaných limitů jednání může mít pro prokuristu deliktní důsledky z porušení smluvní povinnosti. Smlouvy uzavřené mezi podnikatelem a prokuristou limitující prokuru ale nemají efekt vůči třetím osobám. Podnikatel prokuristovi může zakázat např. podepisovat směnky, přijímání větších úvěrů nebo uzavírání smluv nad určitou hodnotu bez souhlasu podnikatele (jeho orgánu). I kdyby tato úprava byla součástí zakladatelského právního jednání a uložena do veřejné sbírky listin, půjde stále o pouhé vnitřní omezení, které nemá efekty pro okolí závodu.

Překročení **vnitřních omezení** samozřejmě má důsledky *inter partes*, neboť ze strany prokuristy jde o porušení smluvní povinnosti. Rizika excesů však primárně nese sám podnikatel. Výjimku z toho zmiňuje Pokorná, když uvádí, že toto pravidlo nemůže působit absolutně a dopadat i na případy, kdy prokurista společně s třetí osobou jednal vědomě mimo vnitřní hranice prokury s cílem poškodit podnikatele. V této situaci není důvodu pro ochranu třetí osoby, riziko

⁴⁰ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2004, sp. zn. 21 Cdo 2207/2003.

⁴¹ *Tintěra, T. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 503.*

spojené se zneužitím úpravy prokury by měl zlovolný prokurista snášet společně s třetí osobou, která byla též ve zlé vůli. Problémem těchto případů však bude prokázat vědomé zneužívající jednání prokuristy i třetí osoby, s níž prokurista takto ke škodě podnikatele jednal⁴². Na případný střet zájmů prokuristy a podnikatele ostatně dopadá úprava § 437 OZ (viz blíže podkapitolu II. 5).

1.7. Pluralita prokuristů a princip více očí

Prokuru lze udělit více osobám současně. Pokud není určeno něco jiného, je každý z prokuristů oprávněn **jednat sám** (tzv. samostatná prokura). Vzhledem k tomu, že prokura již ve svém základním modelu opravňuje prokuristy k širokému okruhu jednání, je ale často zvoleno jiné řešení – tzv. kolektivní prokura.

U **kolektivní prokury** prokuristé musí jednat společně v určeném počtu (např. všichni nebo společně někteří z nich). U prokuristů tedy lze zavést princip více očí (např. obligatorní společné jednání všech tří prokuristů). Zákon ovšem nevyžaduje společné jednání v místě, čase či ve formě projevu. Podnikatel je zavázán pouze tehdy, když spolupůsobí předepsaný počet prokuristů.

Specifický hybrid představuje **poloviční společná prokura**. U ní je jeden či více prokuristů oprávněn k samostatnému jednání, ostatní ale musí jednat společně.

V obchodním rejstříku **je nutno zapsat všechny prokuristy** a podle druhu společné prokury též zapsat **způsob, jakým jednají**.

V minulosti byla předmětem diskusí otázka, zda lze **jednání prokuristů svázat s jednáním statutárního orgánu**, tj. nastavit způsob jednání prokuristy tak, že jedná společně s členem statutárního orgánu. Jde o řešení, které je běžné v SRN či Rakousku, kde je ovšem bezrozporné, neboť jej výslovně připouští právní úprava⁴³. Z judikatury Nejvyššího soudu⁴⁴ plyne jednoznačné negativní stanovisko⁴⁵, které důvody nekompatibility nespatřuje přímo v úpravě prokury, nýbrž v povaze jednání statutárních orgánů. Poměrně bohaté diskuse vedené o této otázce v doktríně lze (alespoň z pohledu právního praktika) považovat za uzavřené.

⁴² Pokorná, J. in Bejček, J., Pokorná, J., Hajn, P. a kol. Obchodní právo. Obecná část. Soutěžní právo. 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2014, s. 99.

⁴³ Srov. § 18 odst. 3 rakouského GmbHG či § 71 odst. 3 AktG z roku 1965. V SRN společné jednání prokuristy a člena představenstva připouští výslovně § 78 odst. 3 AktG 1965. pro společnost s ručením omezeným je totéž dovozováno na základě analogie k úpravě akciové společnosti.

⁴⁴ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp.zn. 29 Cdo 387/2016, které se zabývalo možnostmi společného jednání jednatele a prokuristy za společnost.

⁴⁵ Způsob jednání statutárního orgánu byl ve společenské smlouvě nastaven takto: „Za společnost jednají vždy alespoň dva jednatele společně, anebo jeden jednatel společně s jedním prokuristou. Pokud má společnost pouze jednoho jednatele, je společné jednání jednatele a prokuristy vyloučeno.““

Do budoucna máme jasno: prokura je zástupčí oprávnění omezené pouze na jednání vypočtená v § 450 odst. 1 OZ a nelze je spojovat se společným jednáním s členem statutárního orgánu. Přípuštění jednání prokuristy spolu se členem statutárního orgánu by vedlo k tomu, že by bylo možné vázat zástupčí oprávnění členů statutárního orgánu na společné jednání jakéhokoliv jiného zástupce právnické osoby. To by podle Nejvyššího soudu znepřehlednilo způsob, jakým členové statutárního orgánu mohou za společnost jednat. Ujednání o společném jednání jednatele a prokuristy jako způsobu zastupování společnosti členy jejího statutárního orgánu tak podle soudu odporuje zákonu (§ 1 odst. 2, § 164 odst. 2 OZ) a zjevně porušuje právo týkající se postavení osob, tedy i veřejný pořádek. Je tedy absolutně neplatné a k této neplatnosti přihlédně soud i bez návrhu.

V otázce, zda lze jednání prokuristy svázat se zmocněncem s „nižší“ úrovní zmocnění (např. zaměstnancem), panuje shoda: takové omezení není přípustné a rejstříkový soud by ho neměl zapsat. Požadavek na společné jednání s určeným zaměstnancem (např. specialistou v určité oblasti, ve které prokurista bude uzavírat smlouvu) ovšem může mít význam jako sjednané interní omezení. Nemá ale účinky navenek, a to i kdyby bylo zveřejněno

1.8 Péče řádného hospodáře

Prokurista musí prokuru vykonávat s péčí řádného hospodáře (§ 454 OZ). Výklad péče řádného hospodáře je podrobněji rozveden v příslušném díle této učebnicové řady⁴⁶. Tento požadavek předpokládá spojení odbornosti a loajality i určitých osobnostních charakteristik. Prokurista musí při svých právních jednáních za podnikatele **postupovat věcně správně, musí preferovat zájmy podnikatele a mít na zřeteli vždy jeho hospodářský prospěch. Prokurista si musí být vědom rizik svého jednání a musí se snažit zmírnit je na minimum.**

Na základě zákona o obchodních korporacích, se budou kromě požadavku péče řádného hospodáře vztahovat na prokuristu i **pravidla tzv. podnikatelského úsudku** (*business judgment rule*), z nichž vyplývá, že prokurista má jednat informovaně a v obhajitelném zájmu podnikatele. Takové jednání je potom považováno za pečlivé a odborné, pokud byl prokurista v dobré víře, že má dostatek informací a respektuje zájmy podnikatele. Podle § 58 odst. 1 ObčZ platí uvedené požadavky i pro prokuristy zmocněné dalšími podnikateli, nejen obchodními korporacemi, a dopadají na jednání spjatá s rozhodováním v podnikatelských aktivitách. U prokuristů by tedy šlo především o soubor výkonných rozhodnutí doprovázející běžný provoz závodu. Speciální pravidlo v § 53 ZOK určuje sankce za porušení péče řádného hospodáře: prokurista musí vydat prospěch, který porušením získal, popř. uhradit hodnotu tohoto prospěchu

⁴⁶ Pokorná, J., in Pokorná, J., Lasák, J., Kotásek, J. a kol. Obchodní společnosti a družstva. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2022, str. 128 an.

v penězích. Pokud vznikla podnikateli újma, může být vypořádána na základě dohody s prokuristou, ale vyžaduje se schválení dohody nejvyšším orgánem korporace (pokud je podnikatelem obchodní korporace), pro které hlasují dvě třetiny hlasů všech společníků⁴⁷.

1.9 Odměňování prokuristů

Občanský zákoník neupravuje problematiku odměňování prokuristů. Pokorná v této souvislosti odkazovala na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 23 Cdo 2713/2009, podle něhož se při nedostatku příslušných ujednání ve smlouvě mezi prokuristou a podnikatelem má aplikovat mandátní smlouva (§ 566 až 576 ObchZ), jejíž zákonnou charakteristikou je úplatnost. Podle cit. rozhodnutí potom prokuristovi náleží v první řadě úplata podle toho, co si s podnikatelem při udělování prokury ujednal. Není-li úplata ve smlouvě stanovena, je podnikatel povinen zaplatit prokuristovi úplatu, která je obvyklá v době uzavření smlouvy za činnost obdobnou činnosti, kterou prokurista uskutečnil při zařizení záležitosti. Nárok na úplatu nelze podle Nejvyššího soudu v takovém případě vázat jen na samotný fakt udělení prokury, nýbrž je nutno zkoumat, zda prokurista skutečně záležitosti spojené s provozem podniku zastoupeného zařizoval a v jakém rozsahu.

Závěry dovolacího soudu považovala Pokorná za obhajitelné i v kontextu nové úpravy s tím, že podpůrné řešení najdeme v rámci příkazu (§ 2430 až 2444 OZ). Z § 2438 OZ pak dovozujeme, že podnikatel jako příkazce je povinen prokuristovi jako příkazníkovi odměnu poskytnout, neboť to je v hospodářském styku obvyklé. Odměna se poskytuje za vynaložení úsilí příkazníka, i když očekávaný výsledek nenastal. V zájmu právní jistoty podnikatele i prokuristy však doporučujeme upravit jejich vzájemná práva a povinnosti speciální, k tomuto účelu uzavřenou smlouvou, v níž budou obsažena i ujednání o odměně prokuristy a podmínkách jejího poskytnutí⁴⁸.

1.10 Podepisování prokuristy

Občanský zákoník upravuje způsob podepisování prokuristy tradičním způsobem, jenž najdeme v právních úpravách prokury od historického počátku. Podepisování prokuristy se má dít tak, že prokurista připojí k **obchodní firmě** zastupovaného podnikatele svůj **podpis** a **doplní údaj (dodatek) označující prokuru**. U filiální prokury je pak nutno připojit ještě označení příslušného závodu nebo pobočky.

Dodatkem, který identifikuje prokuru, je ideálně explicitní a jednoznačný výraz typu „prokurista“, „jako prokurista“ apod. V praxi se používají i jiné alternativy:

⁴⁷ Pokorná, J. in Bejček, J., Pokorná, J., Hajn, P. a kol. Obchodní právo. Obecná část. Soutěžní právo. 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2014, s. 100.

⁴⁸ Pokorná, J. in Bejček, J., Pokorná, J., Hajn, P. a kol. Obchodní právo. Obecná část. Soutěžní právo. 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2014, s. 101.

„per procura“, „in procura“ nebo zkratka „Ppa“, „ppa“, „ppr“ nebo „p. p.“.

Úprava neřeší právní následky jednání prokuristy, který nedodržel výše uvedená formální pravidla o způsobu podepisování. V praxi se nejčastěji setkáme s tím, že prokurista z liknavosti či neznalosti nepřipojil dodatek o prokuře. Judikatura i doktrína je zde tradičně benevolentní. Již ve starší literatuře se setkáme se závěrem, že způsob podepisování stanovený zákonem je u prokury pouhým "přáním zákonodárce"⁴⁹ a nezakládá tedy neplatnost podpisu či jeho nezávaznost pro zastoupeného podnikatele. Vzhledem k rejstříkové publicitě prokury, nevznikají pochybnosti o prokuristovu oprávnění právně jednat za podnikatele. Doktrinální i judikatorní benevolenci přebírá i důvodová zpráva k OZ, když uvádí, že forma podpisu má jen organizační význam a jejím porušením nepozbývá podpis prokuristy právního významu a podnikatel je jím vázán, když byl úmysl prokuristy jednat za podnikatele vysloven nebo zřejmý z okolností.

Z požadavku na dodatek o prokuře samozřejmě nelze dovodit, že prokurista může jednat toliko písemně. Řada běžných jednání v rámci provozu závodu nebude vyžadovat písemnou formu - formální požadavek na „dodatek“ je u neformálního jednání samozřejmě bezpředmětný.

1.11. Zánik prokury

Podle § 456 OZ zaniká prokura **převodem nebo pachtem obchodního závodu nebo pobočky**, pro které byla udělena. Zákon favorizuje osobní vazba prokuristy na podnikatele před spojením s jeho obchodním závodem či pobočkou. Prokura předpokládá značnou míru osobně podmíněné důvěry⁵⁰. Vlastnická změna přináší zcela novou konstelaci: nový vlastník závodu musí mít možnost rozhodnout o osobě prokuristy. Změna vlastníka obchodního závodu je tedy věcně odůvodněným důvodem zániku prokury. Pokud však budou převod nebo pacht následně prohlášeny za neplatné, povede to zpravidla k obnově prokury⁵¹.

Z § 252 InsZ plyne, že prokura zaniká **prohlášením konkursu**.

Jiné důvody zániku v rámci speciálních úprav nenajdeme, což ovšem neznamená, že neexistují. Uplatní se obecná ustanovení o zániku smluvního zastoupení (§ 448 a 449 OZ).

Nejčastějším důvodem zániku prokury bude **dohoda podnikatele s prokuristou**.

Dále prokura zanikne **odvoláním** ze strany podnikatele, a to buď písemně nebo ústně (což ale není praktické, protože podnikatel bude odvolání dokládat rejstříkovému soudu). Odvolání směřuje prokuristovi, následně je třeba podat návrh na výmaz prokuristy z obchodního rejstříku. Tento výmaz má deklaratorní

⁴⁹ Podrobněji *Kotásek, J.* Zákon směnečný a šekový. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, s. 123.

⁵⁰ Obdobně v německém právu *Krebs, P.* in *Schmidt, K. a kol.* Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch. Band 1. Erstes Buch. Handelsstand §§ 1-104a. 3. vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2010, str. 835.

⁵¹ *Havel, B.* in *Melzer, F., Tégl, P.* Občanský zákoník, Komentář. Praha : Leges, s. 107.

účinky. Co do důvodů není podnikatel nijak omezen a prokuru tak může být odvolat i ze zcela subjektivních či arbitrárních příčin. Smlouva však může stanovit podmínky pro odvolání, a to buď negativním či pozitivním výčtem (např. vázat odvolání na porušení povinností, případně s odvoláním před určitou dobou spojit vznik práva na odstupné apod.). Odvolání, které nesplňuje ujednané důvody, bude stíženo relativní neplatností. I tyto překážky odvolání lze však prolomit v situacích, kdy po podnikateli nelze spravedlivě žádat, aby v prokuře pokračoval (např. při vážném narušení důvěry).

Odvolat prokuru jen zčásti v zásadě není možné, patrně však lze připustit odvolání prokury v tom rozsahu, ve které byla rozšířena o nemovitostní agendu (prokura by tedy degradovala do prosté, základní prokury).

Další důvodem zániku prokury je účinná **výpověď prokuristy**. Prokurista je však i podané výpovědi povinen učinit vše, co nesnese odkladu, aby podnikatel neutrpěl újmu.

Prokura dále zaniká **smrtí prokuristy**. Jinak je tomu v případě **smrti podnikatele**. Podle obecné úpravy (§ 448 odst. 1 věty druhé OZ) smrtí zmocnitele zastoupení zanikne, pokud smlouva nestanoví něco jiného. U prokury je tomu přesně naopak: prokura smrtí podnikatele nezaniká, ledaže by to strany ujednaly. Toto řešení je věcně zcela na místě a umožňuje bezproblémový provoz obchodního závodu během dědického řízení.

Důvodem pro zánik prokury je i **zrušení a zánik** obchodního závodu nebo jeho vklad do základního kapitálu jiné obchodní společnosti či zánik korporace v důsledku přeměny (§ 448 odst. 1 věta druhá OZ)⁵².

Prokura také zanikne **omezením svéprávnosti prokuristy**

Spíše jen hypoteticky může dojít k zániku prokury i **splynutím**, pokud by prokurista zdědil obchodní závod po podnikateli (pokud by snad prokurista závod koupil, dojde k zániku prokury již z důvodů převodu závodu).

Funkce prokuristy i přes inkompatibilitu nezaniká tím, že se prokurista stane členem statutárního orgánu "své" korporace či jejím likvidátorem. V obou případech je prokuru třeba ukončit, dohodou případně odvoláním nebo výpovědí.

Výmaz prokury z obchodního rejstříku má pouze **deklaratorní povahu**. Pokud však z nějakého důvodu k výmazu nedojde, uplatní se materiální účinky rejstříkové publicity a ochrana třetích osob v dobré víře.

2. Pověřené osoby

2.1 Zastoupení ze zákona

Podnikatel (bez ohledu na to, jestli je fyzickou či právnickou osobou) jedná také prostřednictvím pověřených osob. Podobně jako u dalších zástupců podnikatele

⁵² Sporné, opačně *Eichlerová, K.* Zastoupení podnikatele, Praha : Wolters Kluwer, 2022, str. 165.

jde i zde o tradiční zástupce, které znala již starší úprava: čl. 47 všeobecného obchodního zákoníku je upraveno v podobě tzv. obchodních plnomocníků. Obchodní zákoník normoval jednání pověřených osob v § 15.

Podle § 430 odst. 1 OZ osoba, která byla podnikatelem pověřena při provozu obchodního závodu určitou činností, zastupuje podnikatele ve všech jednáních, k nimž při této činnosti obvykle dochází. V praxi jde o velmi časté zastoupení, které nemá základ v plné moci (vzniká ze zákona jako právní následek závodního pověření) a nezapisuje se do obchodního rejstříku (byť to není úplně vyloučeno v rámci fakultativních údajů, pro které však neplatí materiální publicita).

Jednání pomocí pověřených osob je vyhrazeno jen pro podnikatele. Obecná pravidla o zastupování právnické osoby jejími zaměstnanci podle § 166 OZ se uplatní pouze zbytkově, pro ty zaměstnance, kteří vykonávají pro podnikatele činnosti, jež nesouvisí s provozem obchodního závodu.

Ustanovení § 430 odst. 1 OZ o pověřených osobách se vůbec neaplikuje na statutární orgány, které mají samostatnou úpravu.

2.2 Povaha pověření

Jednání pověřených osob vyžaduje klíčový vnitřní předpoklad: **existenci pověření**. Jestliže se nepodaří prokázat, že určitá osoba byla skutečně pověřena výkonem určité funkce v rámci provozu závodu, je bez významu otázka, zda s tímto domnělým pověřením souvisí sporné jednání⁵³. Zákon neobsahuje žádné omezení týkající se poměru pověřených osob k podnikateli (nemusí jít o zaměstnance podnikatele, popřípadě o osobu v jiném, obdobném vztahu k podnikateli) a neurčuje ani obsah a formu pověření⁵⁴.

Pověření může mít podobu banálního pokynu podnikatele vykonat či vykonávat určitou činnost v rámci závodu. Může být jednorázové či časově úzce limitované: podnikatel např. pověří svého bratra, aby u natěračských prací „kontroloval a ukazoval, co se má ještě udělat a dodělat“⁵⁵, nebo dá pokyn svému synovi, aby doručil fakturu⁵⁶. Obvyklá bude trvalejší a formálnější podoba – často bude pověření formulováno v pracovní smlouvě, kde se sjednává druh práce, anebo v organizačních či pracovních řádech, kde se uvádí příslušné pozice v rámci závodu a činnosti, které jsou s nimi spojeny⁵⁷.

V praxi se setkáme s tím, že je pověření konkrétních osob sděleno třetí osobě, někdy je dokonce formulováno přímo ve smlouvě (příkladem může být ujednání

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2011, sp. zn. 32 Cdo 1237/98.

⁵⁴ Srov. Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. 29 Odo 569/2002.

⁵⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2003, sp. zn. 32 Odo 631/2002.

⁵⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 1352/2005.

⁵⁷ I přes neexistenci pověření může jednání osoby podnikatele zavazovat, pokud podnikatel vlastní vinou vyvolal u třetí osoby domněnku, že zmocnění učinil, a třetí osoba byla v dobré víře a mohla rozumně předpokládat, že zmocnění bylo uděleno (§ 444 odst. 1 OZ).

ve smlouvě o díle, kde strany dohodnou, že k předání/převzetí díla budou oprávněny konkrétní vyjmenované osoby či abstraktněji určené pracovní pozice).

2.3 Souvislost s obchodním závodem

Druhou podmínkou jednání pověřených osob je **souvislost pověření s provozem obchodního závodu**. Svěřené kompetence tedy musí souviset s činnostmi, v nichž se realizuje provoz závodu. Pověřené osoby často vstupují do obchodního styku se zákazníky nebo obchodními partnery. Není to však podmínkou a jistě najdeme pozice, kde k žádnému kontaktu s klientelou nedochází.

Pokud by se pověření týká záležitostí mimo rámec obchodního závodu a pověřenou osobu je zaměstnanec právnické osoby, uplatní se obecná úprava § 166 OZ.

2.4 Zastoupení v obvyklém rozsahu a jeho rizika z pohledu podnikatele

Další předpoklad pro jednání pověřených osob je kvalitativní. Podnikatele totiž zavazuje jen takové jednání pověřené osoby, které je v praxi pro dané pověření obvyklé. Rozsah jednatelského oprávnění je tak dán standardy, které se utvořily v daném odvětví a typu obchodního závodu (může být tedy rozdíl mezi ředitelem běžné korporace a ředitelem bankovní pobočky⁵⁸). Rozhodující roli zde tedy hraje judikatura, která má reflektovat (nikoliv ale aktivisticky tvořit) standardy praxe⁵⁹, které nutně podléhají změnám.

Výhody tohoto řešení jsou nasnadě. Pověřená osoba své oprávnění jednat jménem podnikatele neprokazuje plnou moci, nedokládá ji výpisem z obchodního rejstříku či jiným formálním způsobem. Zastoupení nastupuje ex lege i proti vůli podnikatele a třetí osoby tak mohou vycházet z obecné obvyklosti a rozsahu, který je standardně spojován s danou pozicí v obchodním závodě (výjimkou tak budou např. situace, kdy třetí strana vědomě či zlovolně jedná s osobou, o níž ví, že její jednání podnikatel zakázal). Ilustrováno na příkladu: zakáže-li podnikatel v organizačním řádu nebo v pracovní smlouvě své sekretářce i drobný nákup kancelářských potřeb, nemá to účinky navenek.

Viděno optikou bdělého a opatrného podnikatele, přináší řešení v § 430 odst. 1 OZ značná rizika. Téměř každým pověřením při provozu závodu podnikatel dává příslušné osobě zmocnění jednat za něj v zákonem (tj. objektivně) stanoveném

⁵⁸ „...lze dovodit, že (ředitel bankovní pobočky) byl oprávněn sám podepisovat úvěrové i zástavní smlouvy a byl též oprávněn k totožnému právnímu jednání pověřit další podřízené pracovníky pobočky...“ (dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2000, sp. zn. 33 Cdo 2839/99).

⁵⁹ Velmi dobrý přehled judikatury podává např. *Tintěra, T. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 462.*

rozsahu vůči třetím osobám. Zastoupení je automatickým a často i nezamýšleným či dokonce nechtěným důsledkem určitého podnikového provozního pověření.

Nebezpečí, že zástupce učiní úkony pro podnikatele nevýhodné, lze pouze předcházet – např. pečlivým výběrem osob a činností, kterými budou pověřeny. Zatímco např. u zástupců, kteří jednají na základě plné moci, nebo u prokury či při jednání statutárním orgánem je možné mnoha podobným rizikům předejít (nastavením způsobu jednání, výslovným omezením v plné moci, u prokuristů např. kolektivní prokurou) podnikatel zmocnění dle 430 odst. 1 OZ ve vztahu ke třetím osobám nijak omezit nemůže. Případné limity mají opět účinky pouze ve vztahu mezi podnikatelem a pověřenou osobou. Je proto možné domáhat se náhrady případné škody, resp. uplatnit jiné sankce vůči zákonnému zástupci, jednala-li však třetí osoba v dobré víře, nelze platnost úkonu zpochybnit jinak než důkazem o tom, že jednání vybočilo z obvyklého rámce.

2. 5 Rizika extenzivní aplikace § 430 odst. 1 OZ

Ustanovení § 430 odst. 1 OZ je vykládáno v zásadě objektivně; rozhodující tedy bude, jak se rozsah zmocnění jeví navenek, nikoliv to, jak toto zmocnění podnikatel zvláště upravil pro své potřeby např. v pracovních smlouvách či organizačním řádu. Tím se však ze smluv a vnitropodnikových řádů nestává makulatura. Význam si ponechávají ve vztahu mezi podnikatelem a pověřenou osobou. Kromě toho ve svém souhrnu časem přispívají k vytvoření hranic obvyklosti příslušných úkonů v dané branži či dokonce obecně⁶⁰.

Z tohoto přístupu vychází i rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 2002⁶¹. Soud v něm uvedl, že jednatelské oprávnění vyplývající z tehdejšího ustanovení § 15 ObchZ (předchůdce dnešního § 430 odst. 1 OZ) není založeno na určení příslušných úkonů ve vnitřních organizačních předpisech, nýbrž na pověření určitou činností při provozu podniku a na obvyklosti právních úkonů, k nimž při této činnosti dochází, přičemž jejich obvyklost je třeba posuzovat objektivně, nezávisle na případném vymezení ve vnitropodnikových normách.

Při aplikaci § 430 OZ nelze pominout, že obvyklost úkonů, které souvisejí s určitou činností, se časem bude měnit. To, co nebylo obvyklé počátkem devadesátých let 20. století, může být běžné dnes a naopak. Z těchto důvodů má mimořádný význam judikatura, která může citlivě reflektovat posuny v pojmání obvyklosti příslušných úkonů⁶².

⁶⁰ Kotásek, J. in Kotásek, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2014, str. 123.

⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2002, sp. zn. 29 Cdo 2074/2000, SoJ, č. 4/2002, pod označením SJ 68/2002.

⁶² Dobrý příklad dává K. Eichlerová (*Eichlerová, K. Zastoupení podnikatele*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, str. 262), v souvislosti s oprávněním prodavače prodávat na úvěr, které bylo

Podle výše uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu lze podpis směny ekonomickým náměstkem ředitele obchodní společnosti považovat ve smyslu tehdejšího § 15 ObchZ za obvyklý úkon (a ve finále jej nakonec za obvyklý považoval). Závěr dovolacího soudu dobře dokumentuje obecnou tendenci vyšších soudů k normativnímu rozhodování. Soud totiž nerozhodoval o tom, co je v praxi obvyklé, ale o tom, co by v praxi obvyklé být mělo. Do rozhodování tak vnesl své vlastní představy o rozumném uspořádání vztahů a opomenul přitom, že má jen reflektovat skutečné poměry v podnikatelské branži. V české praxi „ekonomičtí náměstci“ ve směnečných věcech rozhodně nejednají (pokud snad podepisují směny, činí tak na základě plné moci).

Závěr soudu tak neodpovídal skutečným poměrům v obchodním životě a byl většinou podnikatelské veřejnosti vnímán velmi negativně. Na rozdíl od protokolovaných zástupců totiž podnikatel nemůže omezit rizika požadavkem na společné jednání s jinými pověřenými osobami. Princip více očí se u pověřených osob neuplatní, neboť každá z osob jedná individuálně, což vede k paradoxu: podnikatel může limitovat rizika jednání osob, které mají jednat v nejvyšším standardu (s péčí rádného hospodáře), zatímco zaměstnance (což bude většina pověřených osob), u kterých se uplatní limity náhrady škody podle pracovního práva, omezit nijak nemůže.

K větší uměřenosti při výkladu „obvyklého jednání“ by soudy měla vést i skutečnost, že české právo nepřevzalo ochranné limity, které upravoval čl. 47 odst. 2 obecného obch. zák.⁶³ či stanoví např. § 54 německého HGB. Automatické zmocnění pověřené osoby jednat navenek se podle těchto úprav netýká směnečných jednání, zcizování a zatěžování nemovitostí, uzavírání zápůjček a vedení sporů. K nim HGB vyžaduje speciální oprávnění zástupce, a ani dobrá víra třetích osob, se kterými bylo jednáno, na tom nic nezmění. V naší úpravě toto ochranné ustanovení nenajdeme.

2. 6 Překročení zástupčího oprávnění pověřené osoby

Ochrana třetích osob, se kterými pověřená osoba jednala, je možná i bez umělého roztahování „obvyklosti“ dle § 430 OZ či generalizací, které nemají žádnou empirickou oporu v praxi. Občanský zákoník totiž v § 431 stanoví, že i při překročení zástupčího oprávnění, podnikatele právní jednání pověřené osoby zavazuje; to však neplatí, věděla-li třetí osoba o překročení nebo musela-li o něm

dříve obvyklé a v praxi mu podnikatelé bránili zřetelnou vyhláškou u pokladny. Dnes se s ním neseťkáme v maloobchodním prodeji potravin, na druhou stranu nejde o výjimečnou věc u prodeje elektroniky.

⁶³ Citované ustanovení zní takto: „Nícméně nemá plnomocník obchodní moci, aby v závazky směnečné vcházel, půjčky smlouval a převedl, leč tehdá, když mu moc taková zvláště byla udělena.“

vědět vzhledem k okolnostem případu. Jde o ochranné pravidlo pro případ, že **pověřená osoba překročí svoje zástupčí oprávnění**. Pokorná případně uvádí, že citované ustanovení řeší hraniční případy, kdy zvyklosti nejsou stabilizovány a nemusí být zcela jasné, jak široký je okruh záležitostí náležejících danému funkčnímu místu⁶⁴.

Pokud jsou totiž zvyklosti obchodu vytvořeny (málokdy asi bude rozporovat závěr, že např. řidič podnikatele není oprávněn uzavírat obchodní smlouvy⁶⁵) je závěr jednoznačný: třetí osoba věděla nebo vzhledem k okolnostem případu minimálně věděla musela, že pověřená osoba svoje oprávnění překračuje. Vázanost podnikatele jednáním pověřené osoby proto nenastupuje. Podnikatel samozřejmě může v takových případech excesivní jednání dodatečně schválit a zavázat se tak (řidič se např. ukázal jako skvělý vyjednaváč a sjednal výhodnou smlouvu). Dodatečné schválení při překročení zástupčího oprávnění je zakotveno jako obecný princip v úpravě zastoupení (§ 440 OZ).

2.7 Standardy péče

Vzhledem k variabilitě závodních pověření, právní úprava neřeší požadavky na péči, se kterou mají pověřené osoby vykonávat své úkoly. Východiskem bude vztah podnikatele a pověřené osoby, který bude mít ve většině případů pracovněprávní povahu.

Občanský zákoník dále stanoví v § 432, že osoba, která vystupuje jako zástupce podnikatele při provozu obchodního závodu, nesmí bez souhlasu podnikatele činit na vlastní nebo cizí účet nic, co spadá do oboru obchodního závodu (§ 432). Tato úprava je **zákazem konkurenčního jednání** a jejím účelem je ochrana know-how, důvěrných informací a obchodního tajemství podnikatele.

Pokud by pověřená osoba zákaz porušila, může se podnikatel domáhat, aby se takového jednání zdržela. Podle toho, zda pověřená osoba jednala na vlastní nebo cizí účet, se podnikatel dále může domáhat, aby zástupcovo jednání bylo prohlášeno za jednání na jeho účet, resp. aby mu bylo postoupeno právo na odměnu nebo aby mu byla vydána odměna již poskytnutá. Místo těchto práv může podnikatel požadovat náhradu škody, avšak jen tehdy, pokud zástupce měl a mohl vědět, že svou činností podnikatele poškozují.

Ustanovení § 432 OZ je formulováno velmi obecně, pro pověřené osoby v režimu zákoníku práce se však uplatní speciální úprava v zákoníku práce (§ 304 ZPr stanoví, že zaměstnanci mohou vedle svého zaměstnání vykonávaného v základním pracovněprávním vztahu vykonávat výdělečnou činnost, která je shodná s předmětem činnosti zaměstnavatele, u něhož jsou zaměstnání, jen s jeho

⁶⁴ Pokorná, J. in Bejček, J., Pokorná, J., Hajn, P. a kol. Obchodní právo. Obecná část. Soutěžní právo. 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2014, s. 104-105.

⁶⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2008, sp. zn. 32 Cdo1878/2007.

předchozím písemným souhlasem).

2.9 Smrt podnikatele

Obchodní zákoník upravoval důsledky smrti podnikatele poměrně detailně. Podle § 15 odst. 3 ObchZ nezanikalo pověření smrtí podnikatele, pokud podnikatel nestanovil, že má trvat pouze za jeho života. Zmocněnec však mohl po smrti podnikatele činit jen úkony v rámci obvyklého hospodaření. Úkony přesahující rámec obvyklého hospodaření byl oprávněn činit jen se souhlasem dědiců a se svolením soudu.

V aktuální úpravě však žádné řešení této otázky nenajdeme a jednoznačnou odpověď nedávají ani obecná pravidla pro zastoupení. Jednou z možností je vyjít z analogické aplikace § 449 OZ a dovodit zánik zmocnění s tím, že pověřená osoba učiní po smrti podnikatele pouze to, co nesnese odkladu. Pokorná navrhuje jinou cestu, která akcentuje vazbu pověření na obchodní závod a navrhuje analogické použití pravidel o prokuře (dle § 456 OZ smrtí podnikatele prokura zásadně nezaniká). Svůj závěr odůvodňuje praktičností a zájmem na pokračování provozu závodu i po smrti podnikatele.

Pokud jde o zaměstnance, platí pro ně zvláštní úprava v zákoníku práce. Podle § 342 smrtí fyzické osoby, která je zaměstnavatelem, základní pracovněprávní vztah zaniká. To však neplatí při pokračování v živnosti. Nehodlá-li oprávněná osoba v živnosti pokračovat, zaniká základní pracovněprávní vztah marným uplynutím lhůty 3 měsíců ode dne smrti zaměstnavatele.

3. Jednání v provozovně (§ 430 odst. 2 OZ)

Podnikatele zavazuje i jednání jiné osoby v jeho provozovně, pokud byla třetí osoba v dobré víře, že jednající osoba je k jednání oprávněna. Pokud se tedy v provozovně podnikatele vyskytuje osoba, která vyvolává u třetích osob **legitimní očekávání**, že náleží k provozu a koná činnost, kterou byla pověřena, zavazuje její jednání podnikatele, i kdyby s ním podnikatelem nesouhlasil.

Právní úprava za splnění zákonných předpokladů uznává jednání cizí osoby jako jednání podnikatele. Jde o zvláštní úpravu nezmocněného jednatelství k tíži podnikatele, nikoliv o nějaký speciální druh „zastoupení“. Jednáním přitom rozumíme i úkony pasivní (např. příjem zprávy).

Ideálním příkladem situace, na kterou primárně míří § 430 odst. 2 OZ, je jednání falešného číšníka Dalibora Vrány z filmu Ladislava Smoljaka „Vrchní prchni“. Číšník Vrána (bravurně ztvárněný Josefem Abrhámem) v něm inkasuje od nic netušících hostů útratu a poté z restaurace utíká jako nepolapitelný fantom⁶⁶. S trochou nadsázky tedy může být jednajícím, jehož jednání se bude přičítat

⁶⁶ Případ se skutečně stal, ovšem nikoliv u nás, ale v Anglii krátce po druhé světové válce.

podnikateli, také zloděj.

Právní úprava druhého odstavce § 430 OZ přenáší na podnikatele rizika jednání neoprávněných osob v provozovně a má tak zčásti i sankční povahu. Podnikatel nese důsledky nevhodných organizačních opatření, chybného vymezení jednacích oprávnění osob v provozovně i rizik spojených se vstupem třetích osob do nehlídané provozovny. Jednání osoby v provozovně zavazuje podnikatele (provozujícího tuto provozovnu) podle § 430 odst. 2 OZ, za splnění několika (explicitních i implicitních) předpokladů.

3. 2 Jednání v provozovně

Protektce třetích osob nemůže být bezbřehá. První limit je lokální povahy: třetí osoby jsou chráněny jen v případě, že k jednání došlo v provozovně podnikatele (typicky v jeho obchodě). Občanský zákoník provozovnu nedefinuje, byť ji zmiňuje na čtyřech místech. Provozovnu vymezuje pro své účely ŽZ (§ 17) jako „prostor, v němž je živnost provozována“. Pro účely § 430 odst. 2 OZ je tento koncept samozřejmě potřeba rozšířit i na další způsoby podnikání (v opačném případě by advokát nikdy nemohl mít provozovnu, neboť advokacie není živností).

Dané prostory obvykle mají plnit prodejní funkce a jsou takto určeny pro veřejnost. Půjde o obchody a prodejní sklady, ale také o dočasné „prostory“ pro styk s veřejností jako jsou tržní stánky či stánky na veletrzích. Otázka, zda lze za provozovny ve smyslu § 430 odst. 2 OZ považovat také výrobní prostory, dílny či administrativní kanceláře, které funkcionálně neslouží jako prostory pro kontraktaci s veřejností a komunikaci se zákazníky.

Pokud bychom provozovnu pojali ve smyslu definice ŽZ, je otázkou, zda toto pojetí není pro účely § 430 odst. 2 zbytečně široké a zda není vhodná účelová redukce pouze na ty provozovny, které mají standardně kontakt s širší veřejností a kde lze tedy legitimně očekávat dobrověrné publikum, které je potřeba chránit. Faktickou korekci však může přinést i objektivní standard dobré víry: bude rozdíl mezi vnímáním personálu v obchodě, kde se běžně uzavírají smlouvy, a zaměstnanci výrobního závodu, kteří v rámci provozu standardně nepřichází do kontaktu se zákazníky.

Na druhou stranu najdeme případy, kdy bude na místě „provozovnu“ pojímat naopak volněji. Pokud je např. k uzavření smlouvy dojde na ulici (prodávající vyběhne za zákazníkem na ulici s tím, že požadovanou věc ve skladu přeci jen našel a věc tak může být prodána okamžitě), je na místě považovat dané jednání za jednání v provozovně (s určitou nadsázkou a také smyslem pro pragmatičnost tak můžeme mluvit o „gravitační“ síle provozovny). Podobně bychom mohli posoudit případy, kdy byla smlouva pouze předjednána v provozovně a formálně

byla uzavřena až mimo ni (strany se dohodnou, že smlouvu „stvrdí“ přípitkem ve vinotéce naproti a smlouvu tedy čistě z pohledu místního uzavřou již mimo provozovnu). „Provozovnu“ můžeme podle okolností pojímat jako širší ideální koncept, který má sice základ v konkrétních prostorách, ale zužovat ochranu dobré víry třetích osob pouze na kvádr vytýčený zdmi a stropem daného prostoru, může přinést deficity v ochraně dobrověrné třetí strany.

Pokud je řeč o „gravitaci“ provozovny, lze tím chápat přitažlivost působící nejen v prostoru, ale také věcně (souvislost s jednáním, jehož podstatná část proběhla v provozovně) a časově (uzavření smlouvy poté, co samotné vyjednávání proběhlo v provozovně). Starší německá judikatura tak např. dospěla k závěru, že ochrana osob jednající v důvěře v „Ladenvollmacht“ v § 56 HGB (kde najdeme užší ekvivalent § 430 odst. 2 OZ) se vztahuje i na případy, kdy smlouva byla pouze „angebahnt“ (iniciována, zahájena) a k jejímu uzavření došlo např. až při návštěvě u zákazníka, pokud je mezi oběma etapami jasná místní a časová souvislost⁶⁷.

3.2 Jednání v rámci standardů provozovny

Ustanovení § 430 odst. 2 OZ předpokládá jednání vůči třetí osobě. Obvykle půjde o uzavření smlouvy či přijetí plnění, zákon však charakter jednání nijak nelimituje a může jít tedy o pouhé sdělení vůle nebo reálné či informační úkony.

Uvedená jednání by však měla mít věcnou souvislost s činností podnikatele, která je vykonávána **v rámci provozovny**. Účelem § 430 odst. 2 OZ je ochrana dobrověrných osob v provozovně a lokalizace rizik z neoprávněného jednání u podnikatele. Je to právě provozovna, která je rozhodná pro posuzování dobré víry třetích osob, od kterých stěží můžeme žádat, aby např. v obchodu v rámci běžného nákupu ověřovaly, zda jednají s oprávněným zaměstnancem.

Na druhou stranu však ochrana třetí strany nemůže být bezbřehá a musí mít hranice tam, kde jednání vybočilo z okruhu rozumně a legitimně očekávatelných jednání. Demonstrováno na příkladu: Pokud kupní smlouvu v obchodě (půjde o běžný nákup) uzavře neoprávněná osoba, je aplikace § 430 odst. 2 OZ bez rozporů. Pokud by však stejná osoba podepsala jménem podnikatele směnku na několik milionů Kč, půjde o excés z imanentních limitů § 430 odst. 2 OZ. Podnikatele podpis směnky nebude zavazovat, a to bez ohledu na subjektivní dobrověrnost třetí strany.

⁶⁷ Dnes jsou tyto závěry zpochybnovány, ale jenom proto, že německý předpis výslovně omezuje jednací pravomocí na finalizaci obchodu (prodej zboží a přejímka), nikoliv na negociaci o něm. Znění našeho OZ není tak úzké, a tak bychom myšlenku o gravitační síle provozovny neměli zahazovat.

3. 4 Legitimní očekávání třetí strany

S tím úzce souvisí dobrověrnost třetí strany. Podnikatele zavazuje jednání jiného jen tehdy, pokud byl protistrana byla v legitimním očekávání, že jedná s osobou, která je k danému jednání oprávněna (standardní představa protistrany je ta, že jednala s pověřeným zaměstnancem, ale dobrá víry se jistě může týkat i jiné funkce).

Jednat musí osoba, u které třetí strana nemohla důvodně očekávat určité zástupčí oprávnění – pokud by tomu tak bylo, bude dobrá víra posuzována ve vztahu k příslušnému zmocnění. Úprava v § 430 odst. 2 OZ totiž nemá sanovat excesy u protokolovaných zástupců. Pokud např. prokurista vybavený jednoduchou (nikoliv rozšířenou) prokurou, uzavírá smlouvu zřizující zástavní právo k nemovitostí podnikatele, nelze překročení prokury zhojit tím, že smlouvu podepíše v provozovně. Takové jednání prokuristy bude překročením jeho pravomoci, které podnikatel může namítat bez ohledu na to, kde k podpisu smlouvy došlo.

Až na individuální výjimky by měla rozhodovat obecná objektivní kritéria, nikoliv specifické poměry konkrétní provozovny. Rozhodné bude, jak se jednáající osoba jeví dobrověrné třetí osobě. Cíle právní úpravy jsou jasné: uzavíráme-li např. banální kupní smlouvu v obchodě, neřešíme (resp. nemáme řešit), zda prodavač je řádně zmocněn k prodeji zboží (uzavření kupních smluv) či přijetí platby. Výjimkou jsou situace, které se označují za „deutliche Warnsignale“, očividné varovné signály, že s pozicí jednáajícího nemusí být vše v pořádku.

4. Vedoucí odštěpného závodu

Paletu možných zástupců podnikatele uzavírá vedoucí odštěpného závodu. V souladu s § 503 odst. 2 OZ je oprávněn zastupovat podnikatele ve všech záležitostech, které se týkají odštěpného závodu, a to ode dne, ke kterému byl jako vedoucí odštěpného závodu zapsán do obchodního rejstříku.

Vznik této jednací pozice vyžaduje, aby v rámci obchodního závodu došlo k vyčlenění pobočky, která bude zapsána do obchodního rejstříku.

Rozhodnutí má v rukou podnikatel, který může určitou část obchodního závodu oddělit a dát mu tak hospodářskou a funkční autonomii (§ 503 odst. 1 OZ). Důvody pro vyčlenění části obchodního závodu jsou organizační a manažerské. Mohou být dány snahou ušetřit náklady spojené s řízením některé z relativně samostatných částí závodu, popř. mohou být podmíněny lokálně - vzdáleností odštěpného závodu a hlavního závodu, případně sídla podnikatele.

Pokud je pobočka zapsána do obchodního rejstříku, označuje se jako **odštěpný závod**. Obchodní závod a tím méně jeho pobočka (či zapsaná pobočka, tj.

odštěpný závod) nejsou subjektem práva. Odštěpný závod není právnickou osobou a tuto kvalitu nezíská ani svým zápisem do veřejného rejstříku. Jelikož nemá právní osobnost, právní jednání jeho vedoucího nezavazují přímo tento odštěpný závod, ale podnikatele, který odštěpný závod vytvořil - za podmínky, že jde o jednání v záležitosti, která se týká dotčeného odštěpného závodu.

Z hospodářské, funkční, popř. i prostorové samostatnosti odštěpného závodu vyplývá i jeho organizační oddělenost odůvodňující existenci pozice vedoucího tohoto závodu. Nebylo by proto logické, aby sice vedoucí odštěpného závodu řídil jeho činnost, ale neměl oprávnění jednat s obchodními partnery, uzavírat smlouvy, přijímat plnění, poskytovat platby apod. Naopak bude velmi praktické, pokud budeme s danou složkou zacházet jako s relativně autonomní jednotkou a přiznáme jí také v rámci reprezentace určité možnosti samostatného jednání.

Zastoupení vedoucího odštěpného závodu je obvykle chápáno jako zastoupení zákonné s argumentem, že je spojeno s vytvořením odštěpného závodu a podnikatel nemůže pro správu záležitostí odštěpného závodu zvolit jiný způsob zastoupení. Judikatura ke starší právní úpravě potvrzovala závěr, že u vedoucího odštěpného závodu jde o zákonné zmocnění⁶⁸ Jde o převažující názor v odborné literatuře, byť lze nalézt i názory opačné⁶⁹.

Vedoucí odštěpného závodu jedná jménem podnikatele, nikoliv pobočky. Jeho zástupčí oprávnění je ovšem omezeno a netýká se všech záležitostí podnikatele, nýbrž jen těch, které souvisí s odštěpným závodem. Vedoucí odštěpného závodu není statutárním orgánem podnikatele či jeho členem a nemá tak ani obdobné postavení. Zástupčí oprávnění vzniká dnem zápisu do obchodního rejstříku (má konstitutivní charakter)⁷⁰.

Třetí osoby jsou v této formě zastoupení podnikatele chráněny zápisem odštěpného závodu i jeho vedoucího do obchodního rejstříku.

Jednatelská oprávnění vedoucího odštěpného závodu jsou omezena výhradně na záležitosti daného odštěpného závodu. Zákon neřeší výslovně překročení tohoto oprávnění a jeho důsledky. Vzhledem k tomu, že postavení vedoucího odštěpného závodu je považováno za zákonné zastoupení, nepoužije se při překročení jednatelského oprávnění § 446 OZ, nýbrž obecné ust. § 440 OZ – právní jednání, jímž vedoucí odštěpného závodu překročil rozsah svého jednatelského oprávnění, zavazuje podnikatele, pokud překročení bez zbytečného odkladu schválí, jinak by byl zavázán vedoucí odštěpného závodu sám a osoba, s níž jednal, může požadovat splnění nebo náhradu škody, pokud ovšem byla v dobré víře.

⁶⁸ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 2. 2008, sp. zn. 32 Odo 1428/2006.

⁶⁹ *Janošek, V.* Vedoucí odštěpného závodu po rekodifikaci. Právní rozhledy, č. 7/2016, s. 234 a násl.

⁷⁰ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1400/2020, ze dne 27. 1. 2021.